

PREDICACIÓ I PREDICADORS CAPUTXINS A LA CATALUNYA DEL BARROC

VALENTÍ SERRA DE MANRESA, OFMCAp.

RESUM:

Presentació, i anàlisi succincta, de la metodologia i de les principals fonts doctrinals que, de manera més directa, van incidir en l'articulació del contingut dels sermons pronunciats pels predicadors caputxins en els territoris del Principat de Catalunya des de la seva arribada el 1578, fins a la supressió de la vida religiosa el 1835. La predicació dels framenors caputxins –tot i el barroquisme que experimentà en alguns moments concrets– fou habitualment popular i molt senzilla; sobretot connectà amb els sentiments de la població catalana, especialment durant les missions parroquials i predicació de novenaris. L'autor, director de la Biblioteca Hispano-Caputxina i arxiver dels caputxins de Catalunya, aporta un conjunt de dades que enriqueixen el coneixement de la tradició homilètica franciscano-caputxina.

PARAULES CLAU:

Sermons, homilètica, predicació caputxina, devocions populars, missions parroquials.

ABSTRACT:

Presentation, and brief analysis, of the methodology and the main doctrinal sources that, more directly, affected the articulation of the content of the sermons given by the Capuchin preachers in the territories of the Principality of Catalonia from their arrival in 1578, until the abolition of religious life in 1835. The preaching of the Capuchin frames, all of which were baroque, which he experienced at some specific moments, was usually popular and very simple; he mainly connected with the sentiment of the Catalan population, especially during parochial missions and preaching of novenaries. The author, director of the Hispano-Capuchin Library and Archivist of the Capuchins of Catalonia, provides a set of data that enriches the knowledge of the Franciscan-Capuchin homiletic tradition.

KEYWORDS:

Sermons, homilies, capuchin preaching, popular devotions, parochial missions.

EL TARANNÀ DE LA PREDICACIÓ FRANCISCANO-CAPUTXINA

L'objectiu d'intentar tractar a propòsit del ministeri de la predicació en la vida dels framenors demana l'esforç d'haver-nos de remuntar als orígens de la vida franciscana quan, durant els anys 1209-1210, ja el mateix sant Francesc d'Assís obtingué del papa Innocenci III, a benefici dels framenors de la primera generació, una autorització pontifícia que els permetia d'adreçar al poble fidel algunes exhortacions de caràcter evangèlic. Aquesta fou una concessió papal semblant a la que, l'any 1201, també la Santa Seu, havia atorgat per als grups d'*humiliats* de la Llombardia.

La principal preocupació pastoral dels framenors de la primera generació era anunciar, amb una predicació¹ que fos planera i entenedora,

1. Al llarg de l'article indiquem els principals arxius, revistes i biblioteques consultats amb aquestes sigles: ACA (: Arxiu de la Corona d'Aragó); APCC (: Arxiu Provincial dels Caputxins de Catalunya); APFide (: Arxiu de la Sagrada Congregació de Pro-

“els vicis i les virtuts, la pena i la glòria, amb brevetat de sermó” tal com, posteriorment, ho recollí el text de la Regla franciscana butllada,² aprovada pel papa Honori III l’any 1223. El primitiu *ars prædicandi* dels framenors medievals consistí, quasi exclusivament, en la proclamació de brevíssimes exhortacions de caràcter moral per tal de promoure en la vida del poble fidel la conversió i la penitència. Després del Concili de Trento, en la segona meitat del segle XVI i, sobretot, a partir del segle XVII³, a través de l’estructuració o institucionalització de les missions populars arreu d’Europa –especialment les de caràcter franciscà organitzades com a correctiu als excessos de la predicació abarroçada en van ser recuperats els sermons de caràcter moral que, de bell nou, foren pronunciats amb ardor i convicció pels framenors observants⁴ i, sobretot, caputxins amb l’objectiu de reformar alguns dels costums del poble fidel⁵ i, alhora, contribuir a la consolidació de la identitat catòlica dels pobles d’Europa davant la fragmentació del cristianisme produïda per les reformes protestants.

Cal recordar que, durant la primera etapa de la vida franciscana, es produí un ingrés força considerable de lletrats i de clergues a l’*Ordo Minorum*. Aquest fet motivà una excessiva clericalització de l’orde franciscà i, alhora, afavorí l’augment d’escolasticats, o cases d’estudi, per a la formació dels futurs sacerdots que, de manera específica, s’havien de dedicar a la predicació. Inicialment, els framenors dedicats a la predicació, a més de la llicència del ministre general, també

paganda Fide); ASTar (*Analecta Sacra Tarraconensia*) BAVat (: Biblioteca Apostòlica Vaticana); BHC (: Biblioteca Hispano-Caputxina); BPCSar (: Biblioteca Provincial dels Caputxins de Sarrià); BPPalma (: Biblioteca Pública de l’Estat, Palma de Mallorca); BUB (: Biblioteca Universitària de Barcelona); EstFr (: *Estudios Franciscanos*).

2. Cf. *Regula Bullata*, Cap. IX, “Annuntiando eis vitia et virtutes, poenam et gloriam, cum brevitare sermonis”.

3. Cf. G. INGEGNERI (ed.), *La predicazione cappuccina nel Seicento*. Roma: Istituto Storico dei Cappuccini 1997.

4. BHC, *Explicació clara y copiosa de la Doctrina Christiana sobre los mandamientos de la llei de Déu y de la Iglésia, segons las opinions més probables y en la práctica més seguras. La que compongueren y ensenyen en sas Missions los RR. PP. Missionistas del Seminari de Sant Miquel de Escornalbou*, s. d.

5. Cf. MELCIOR DE TIVISSA, *Compendio de Elocuencia Sagrada*. Barcelona 1890, 110-112: “Cuando para la santificación de los fieles [se] expone alguna verdad moral en que se trata de reformar las costumbres, el sermón es *moral* [...] por esto las santas Misiones y Ejercicios espirituales son de tanta eficacia, porque con este género de sermón, brilla todo el fuego de la sagrada elocuencia, animado y vivificado por el espíritu de Dios”.

necessitaven el permís del bisbe diocesà. L'any 1282, però, el papa Martí IV, concedí als frares dels ordres mendicants l'autorització per predicar al poble fidel en llurs esglésies conventuals. Aquesta facultat pontificia fou ratificada diverses vegades en el transcurs de la història, essent particularment significativa la concessió del papa Climent V ran del Concili de Vienne (1311-1312), quan s'atorgà als framenors i a l'orde de predicadors (o dominics) la facultat de predicar al poble a l'interior de llurs esglésies conventuals sense necessitat de l'autorització del bisbe diocesà. Aquest privilegi fou, però, revocat per les disposicions del Concili de Trento. Tanmateix, el papa Gregori XIII tornà als franciscans i als dominics la plena llibertat per a poder predicar sermons de caràcter doctrinal o dogmàtic en llurs esglésies conventuals⁶, mentre això no els hagués estat directament i expressament prohibit pel bisbe diocesà.

En la tradició franciscana abans de concedir el ministre general als novells sacerdots de l'*Ordo Minorum* la facultat de predicar, aquests religiosos eren examinats sobre els principals continguts de la doctrina catòlica i, alhora, havien de fer la professió de fe segons les normes aprovades per la Santa Seu. Més encara, dins de la família franciscana els frares caputxins, una volta acabat el septenni dels cursos de filosofia i teologia escolàstica hi havia un curs complementari d'eloqüència que solia durar dos anys, en el qual s'instruïa sobre la manera de predicar i d'estructurar convenientment els sermons segons l'*ars faciendi sermones* propi de la tradició franciscana.

Aquest curs d'eloqüència fou instituït l'any 1698 per fra Joan-Pere de Busto, ministre general dels caputxins, i fou ampliat en els seus continguts l'any 1733 pel ministre general fra Bonaventura de Ferrara. En els primers decennis del segle XIX aquest curs d'eloqüència fou encara mantingut i practicat per aquells exclaustres caputxins que van haver de completar els estudis durant la supressió hispana de la vida religiosa⁷.

6. Cf. P. CAPOBIANCO, *Privilegia et facultates ordinis fratrum minorum*. Salerno 1948, 195-198. Vegeu, sobretot, la *Compilatio nova multorum privilegiorum Fratibus Minoribus et aliis Mendicantibus concessorum*. Barcelona 1523 (: *Speculum fratrum minorum*).

7. BHC, Ms. 15-2-40, *Compendio de Sagrada Elocuencia compuesto por el Padre Guido de Busceto, capuchino. Traducido de italiano por Fray Raymundo de Arenys, también capuchino. [Año] 1838, f. 1 i ss.*

Justament, pel que fa a la vida cultural dels caputxins en els territoris hispans, Pau de Colindres, ministre general, determinà que en cadascuna de les províncies s'establís una casa de retir per a la formació específica dels predicadors que s'havien de dedicar a les missions populars⁸. A Catalunya aquest centre de formació per als predicadors fou ubicat en el convent anomenat de Dues-Viles, situat al terme de Calella-Pineda, on l'any 1827 començà la seva singladura un col·legi de missioners que funcionà fins poc temps abans de l'exclaustració⁹.

Quan els novells predicadors inauguraven llur ministeri hi solia haver una cerimònia específica amb una homilia escaient en la qual s'anima, i alhora s'instruïa, als joves predicadors tot demanant-los de no manipular mai la Paraula de Déu i procurant d'evitar cercar la reconeixença per part de l'auditori: "No han de predicar adulterando la Palabra de Dios; y es adulterar la Palabra de Dios no buscar en los sermones la gloria de Dios, ni el provecho de las Almas, sino la honra, el aplauso y la aura popular"¹⁰. Els frares caputxins destinats al ministeri de la predicació que havien estat formats a redós del convent de Calella, solien seguir un directori propi ajustat a la realitat pastoral dels territoris del Principat¹¹. Tanmateix, amb la restauració de la vida caputxina els frares adoptaren les disposicions del LXV capítol general, on es determinava l'examen anyal als joves predicadors fins que s'havia passat un període de cinc anys després de l'ordenació sacerdotal i de la conclusió del cicle d'estudis eclesiàstics.

Els religiosos caputxins que ja tenien el títol de predicador només podien exercir aquesta funció en les poblacions situades en el districte conventual i, per a poder predicar més enllà d'aquests límits calia l'autorització del ministre provincial:

8. Abans de l'ordenació sacerdotal els frares havien de practicar uns dies d'exercicis espirituals. En els anys previs a l'exclaustració se solia seguir el text aportat pel framenor caputxí JUAN DE ZAMORA, *El eclesiástico perfecto*. Madrid: Imp. Pedro Marín 1781.

9. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *Els framenors caputxins a la Catalunya del segle XIX. Represa conventual, exclaustracions i restauració (1814-1900)*. Barcelona 1998, 159-160.

10. APCC, *Predicació*, llig. A-5-15, *Plática para instrucción de nuevos Predicadores*, s. d.

11. APCC, *Ceremonial y Directori de las Misiones dels PP. Caputxins de nostre Principat de Catalunya, añ[y] 1827*, f. 1 i ss.

“Los sacerdotes jóvenes están obligados a sufrir un examen anual en presencia de dos o tres examinadores [...] La designación de los tiempos y lugares de predicar pertenece sólo a los Superiores locales, si los sermones se han hacer dentro del distrito del convento, y al P. Provincial si [son] fuera del distrito. Guárdense por lo tanto los Predicadores para que en este punto no concierten nada con los Párrocos, o con otros, inconsultos los Superiores ¹².”

Després d'aquest primer apartat de caràcter introductorí passarem, tot seguit, a presentar quines foren les principals fonts doctrinals que nodriren el contingut dels sermons que els caputxins hagueren de predicar als diversos estaments socials de la Catalunya Barroca.

LES FONTS DOCTRINALS DE LA PREDICACIÓ CAPUTXINA A CATALUNYA

En època barroca, especialment durant els segles XVII i XVIII, els caputxins catalans maldaren per adoptar un mètode homilètic que s'ajustés a llur tarannà pastoral. D'entrada, cal assenyalar que la base doctrinal d'un gran nombre de les prèdiques caputxines recolzava en textos patristics i en autors escolàstics, amb una atenció preferent als escrits de sant Bonaventura¹³ i als textos dels victorins de París¹⁴.

Així, la doctrina escolàstica especialment la d'inspiració bonaventuriana¹⁵ i, sobretot, la doctrina dels Pares, assimilada pels predicadors a

12. BHC, *Ordenaciones del Capítulo General LXV*. Roma 1887, núms. 69-70.

13. BPCSar, *Dicta salutis a beato Bonaventura*. Parisius: Impressus pro Joanne Petit, s. d., exemplar procedent de l'antiga biblioteca dels caputxins de Palma de Mallorca. Sobre el fons d'aquesta antiga biblioteca conventual, vegeu els catàlegs a la BPPalma, Ms 582, *Catálogo Alfabético de las obras que se hallan en la Librería del Convento de Capuchinos de Mallorca*, Año 1802 i, també, *Índice de los libros que se contienen en la Librería del combento (sic) de Capuchinos de Mallorca*, Año 1719.

14. Poc abans de l'exclaustració, el caputxí Joan de Sant Feliu de Guíxols citava Ricard de Sant Víctor en les seves prèdiques: “El atractivo se hace sentir y arrastra el corazón con tanta violencia, que es necesario para no rendirse, dice Ricardo de San Víctor, que toda la misericordia, toda la justicia, toda la bondad del Ser divino se empleen a favor de la Criatura”; BHC, Ms. 3-6-38, *Oración que en la solemne Profesión de Sor Ana María Vidal, Religiosa Capuchina del Monasterio de Gerona dixo el R. P. Fr. Juan de San Feliu de Guíxols, el día 16 de octubre de 1815*, s. f.

15. Cf. B. BARBIERI DE CASTELVETRO, *Glossa seu Summa ex omnibus S. Bonaventurae expositionibus in Sacram Scriptura exacte collecta*. Lió 1681. A guisa de complement, vegeu F. RAURELL, *I cappuccini e lo studio della Bibbia*. Roma-Barcelona 1997; Id., *Ermeneutica biblico-bonaventuriana*. Barcelona-Roma 1998.

través de la meditació i de l'estudi, fou completada i actualitzada amb l'ajut dels nous textos homilètics que s'anaven inserint en les biblioteques conventuals on hi solia haver bones col·leccions¹⁶ que contenien l'edició dels principals sermons pronunciats pels més cèlebres predicadors espanyols¹⁷, italians i francesos (com ara Massillon, Bourdaloue i Bossuet), tal com ja ho posà de manifest fra Florenci de Harlem en el manual de predicació¹⁸ que fou publicat amb l'objectiu d'ajudar a la formació retòrica dels joves caputxins europeus dels anys de la restauració.

Pel que fa a l'homilètica de caire popular, especialment la predicada durant les missions parroquials, els frares solien nodrir el cos doctrinal dels sermons amb continguts extrets de les síntesis dels catecismes post-tridentins, particularment els preparats pels jesuïtes Gaspar Astete¹⁹ i Jerónimo Ripalda²⁰; uns textos catequètics que havien assolit una gran divulgació per la seva claredat expositiva.

La documentació que ens ha arribat posa de manifest que els predicadors caputxins de la Catalunya del Barroc, per a la bona preparació i estructuració de llurs sermons se serviren d'un excel·lent recull homilètic compil·lat per fra Màrius Bignoni²¹ al costat, també, de les *Orazioni*

16. Per exemple, un dels primers llibres que obtingueren els frares caputxins de Montcalvari per a llur biblioteca fou un volum de les *Enarrationum Quadragesimalium* estampades a Venècia l'any 1570. En la coberta que hi afegiren els caputxins durant la represa de la vida caputxina a Catalunya hi ha una nota (segurament de la mà del P. Josep d'Alpens) que diu: *Unus ex primis libris Capuccinorum huius Provinciae* (: Un dels primers llibres dels Caputxins d'aquesta Província). Aquest volum, actualment, es conserva en el fons històric de la biblioteca provincial dels caputxins, a Sarrià.

17. BHC, *Láurea complutense, adornada y texida de hermosas hojas de florida elocuencia de ilustres ramas de sagrada erudición. Sermones varios a singulares asuntos escritos por insignes maestros de la oratoria christiana*. Alcalá: Por Francisco García Fernández 1666. En aquest recull hi ha homilies pronunciades pels predicadors caputxins Dídac de Toledo i Alexandre de Toledo.

18. BHC, *Missionarius Practicus seu Eloquentia Sacra iis, qui exercitationes spirituales instituunt, maxime accommodata auctore P. Florentio ab Harlemo Ordinis Minorum Capuccinorum Provinciae Hollandicae*. Helmond: Apud van Moorsel et van den Boogaart 1912, 177-238: "De usu SS. Patrum".

19. L'any 1599, el P. Astete, jesuïta, féu estampar la *Doctrina Cristiana* en forma de catecisme, que comptà amb més de sis-centes edicions. A partir de 1608 fou traduïda a diverses llengües, i s'edità repetidament amb revisions posteriors a càrrec del P. Ripalda i del P. Vilariño, també de la Companyia de Jesús.

20. Hom trobava exemplars d'aquest célebre catecisme a la biblioteca conventual dels caputxins de Barcelona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 134: "Gerónimo Ripalda, *Doctrina Christiana*."

21. BPCSar, *Elogii Sacri nelle solennità principali di nostro Signore, della Beata Vergine Maria [...] del Padre Mario de Bignoni de Venetia, Capuccino*. Venetia: Apres-

Sacre que elaborà fra Bernat M. Giacco de Nàpols²². Els frares també se serviren del *Quaresimale* de fra Gaudenci de Brescia²³. També en l'*ars faciendi sermones* els caputxins s'ajudaren, a més, amb la lectura complementària d'altres escrits homilètics propis de la tradició caputxina, principalment amb les homilies dels famosos predicadors caputxins, com ara Gregori de Narni²⁴, Agustí de Fusignano²⁵, Fèlix Brandimarte de Castrovetrano²⁶, Timoteu de Brescia²⁷, Guiu de Busceto²⁸, Josep Daberna de Camerata²⁹, Joan Baptista Pizzati³⁰, Bonaventura Barberini

so Francesco Storti 1655. A la portada hi ha una anotació manuscrita que diu: "Capuchinos de Gerona". Màrius Bignoni preparà, també, una *Encyclopediæ seu scientiæ universalis concionatorum* [...] *Per Admodum M. R. P. Marium Bignoni Venetum*. Coloniae Agrippinae: Apud J. W. Huisch 1721. A la portada del volum hi ha escrita aquesta anotació: "De los Capuchinos de Barbastro".

22. BPCSar, *Orazioni Sacre di frate Bernardo Maria Giacco di Napoli, cappuccino*. Venezia: Apresso Antonio Bortoli 1749. A la guarda hi ha una nota que diu: "A simple uso del P. José Antonio de Calella, capuchino. 10 septiembere 1839. Borgo". Aquesta obra també formà part de la biblioteca conventual dels caputxins mallorquins, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 51, núm. 4: "Bernardo M. Giacco de Napoli, *Orazioni Sacre*".

23. BPCSar, *Quaresimale postumo del Padre Gaudenzio da Brescia, cappuccino*. Brescia: Stampe di Giammaria Rizzardi 1771.

24. Els seus sermons formaren part de la biblioteca conventual dels caputxins de Barcelona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, Pred., núm. 1.

25. BPCSar, *Discorsi istruttivi sopra i doveri del cristiano composti dal padre Agostino da Fusignano, predicatore cappuccino*. Venezia: Apresso Simone Occhi 1783. A la guarda hi ha escrit: "A uso del P. Fr. Manuel de Areñs, concedido por el M. R. P. Fr. Joaquín de Berga, Provincial, y dedicado al Convento de Areñs por orden del M. R. P. Hermenegildo de Barcelona, Provincial".

26. BPCSar, *Sapientiae tubæ scientia, id est tractatus scholasticus de arte sacra concionandi* [...] auctore R. Patre Felice Brandimarte a Castrovetrano, concionatore cappuccino. Panormi: Apud Dominicum de Anselmo 1667.

27. BPCSar, *Panegirici di Santi ed altri discorsi sacri composti e detti in varie occasioni dal P. F. Timoteo da Brescia, capuccino*. Brescia: Stampe di Jacopo Turlino 1732.

28. BHC, Ms. 15-2-40, *Compendio de Sagrada Elocuencia. Compuesto por el Padre Guido de Busceto, capuchino. Traducido del italiano por [Narciso de la Bisbal]*, any 1838.

29. BPCSar, *Symphonia Sacræ Lectionis et libelus de recta sacrarum dictionum prolatione. Auctore P. F. Iosepho Daberna a Camerata, sacerdote Capuccino*. Rhegii et Perusiae: Ex Typographia Episcopali 1656.

30. BPCSar, *Avvertimenti rettorici sacri, che comprendono il metodo di predicare apostolico. Descritto per Istruzione d'alcuni giovani. Poi dato in luce a beneficio comune dal Padre Gio[vanni] Battista Pizzati da Pontremoli, predicatore capuccino*. Piacenza: Stampa del Zambelli 1719; exemplar procedent de la biblioteca conventual dels caputxins de Tremp. Semblantment, aquesta obra també formà part de la biblioteca dels caputxins de Palma, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 14, núm. 2: "Giovanni Battista Pizzati, *Avvertimenti Retorici*".

de Ferrara³¹ i Francesc Maria d'Arezzo³², aquests dos darrers cèlebres predicadors pontificis.

Els caputxins catalans també s'ajudaren en l'*ars faciendi sermones* amb textos de Claudi dalla Pieve³³ (les homilies del qual foren especialment útils per al desenvolupament dels temes de les missions populars) i, sobretot, amb els escrits de Gaietà de Bèrgam, paradigma del tarannà homilètic caputxí, a través del llibre titulat *L'uomo apostolico*³⁴, que fou llegit i assimilat pels frares catalans ensems amb altres compilacions homilètiques³⁵ pròpies de la tradició homilètica feta, diguem-ne, *a la caputxina*.

Pel que fa als textos homilètics produïts per autors caputxins hispans, a Catalunya foren llegits, a guisa de complement doctrinal, els sermonaris preparats per: Fèlix Bretos de Pamplona³⁶, Joan Baptista de Múrcia³⁷, Josep de Carabantes³⁸, Dídac de Madrid³⁹, i Fèlix d'Ala-

31. BPCSar, *Prediche dette nel Palazzo Apostolico da Fra Bonaventura Barberini da Ferrara [...] Dedicate alla Santità di N. Sig. Papa Benedetto XIV*. Venezia: Per Sebastiano Coleti 1752.

32. BPCSar, *Delle Prediche dette nel Palazzo Apostolico da Fra Francesco Maria d'Arezzo, cappuccino*. Milano: Stamperia di Domenico Bellagatta 1718. Aquesta obra també formà part de la biblioteca conventual dels caputxins de Palma, vegeu a la BP-Palma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Liberia Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 14, núm. 33: "Francesco d'Arezzo, *Prediche*".

33. BPCSar, *Corso intero di una mensile missione sacra composto dal M. R. P. Claudio dalla Pieve d'Albegna, missionario cappuccino*. Vinegia: Nella Stamperia Coleti 1793. A la guarda hi ha una nota manuscrita que diu: "Capuchinos de Sabadell" i a la portada hi ha escrit: "A uso del P. Menna de Sanmenat, capuchino".

34. BPCSar, *L'uomo apostolico istruito nella sua vocazione al pulpito per il ministero della Sacra Eloquenza. Opera di F. Gaetano M. da Bèrgamo, cappuccino*. Venezia: Per Gianbattista Regozza 1729.

35. BPCSar, *Raccolta di Panegirici ed Orazioni Varie di alcuni sacri oratori dell'Ordine dei Minori Cappuccini*. Venezia: Presso Guglielmo Zerletti 1762. A la portada hi consta: "Capuchinos de Areñs", i a la guarda hi ha escrit: "Es concedido a uso de Fr. Ambrosio de Vallfogona", aquest religiós escriví en llengua catalana un sermonari de quaresma en dos volums, vegeu a la BHC, *Quaresma del P. Ambrós de Vallfogona, lector caputxí*, s. d.

36. Cf. FÉLIX BRETOS DE PAMPLONA, *El menor predicador capuchino*. Pamplona: Por Martín Gregorio de Zabala 1693. El volum segon fou estampat l'any 1696.

37. Cf. JUAN BAUTISTA DE MURCIA, *Clarín evangélico panegírico en una centuria de sermones*. Barcelona: Imp. de Carlos Sopera 1753 (2 volums).

38. Cf. JOSÉ DE CARABANTES, *Pláticas dominicales y lecciones doctrinales de las cosas más esenciales sobre las dominicas de todo el año*, Madrid 1686; *Práctica de Misiones, remedio de pecadores sacado de la Escritura divina y de la enseñanza apostólica, aplicado al ejercicio de una Misión [...] Escrita y predicada por el P. Fr. Ioseph de Caravantes, Religioso Capuchino, Predicador Apostólico*, León 1684.

39. Cf. DIEGO DE MADRID, *Nada con voz, y voz en ecos de nada, multiplicada y expresada en varias oraciones evangélicas, morales y panegíricas*, Madrid 1737-1742 (3 volums).

mín⁴⁰, principalment. També, els framenors caputxins del Principat po- uaren exemples i doctrina dels comentaris bíblics realitzats pel famós escriptorista caputxí Francesc Titelmans de Hasselt⁴¹. Però, sobretot, els predicadors se serviren dels sermonaris editats pels més celebrats ora- dors francesos de l'orde caputxí com ara Zacaries de Lisieux⁴², Nicolau de Dijon⁴³ i Amadeu de Bayeux⁴⁴. Cal assenyalar que, sorprenentment, la província caputxina de Catalunya no emprà les obres del caputxí Maties Bellintani de Saló⁴⁵, de qui no fa gaire s'editaren, i estudiaren, algu- nes homilies inèdites per al temps d'Advent⁴⁶.

En el transcurs del segle XVII, i pel que fa a la preparació de les predi- cacions quaresmals, els frares catalans llegiren, força assíduament, textos homilètics del caputxí Manuel Orchi⁴⁷, però a partir del segle XVIII pren- gueren com a model els sermons quadragesimals del caputxí Serafi de Vicenza⁴⁸, especialment els *Ragionamenti morali*⁴⁹ i les *Orazioni Sacre*⁵⁰.

40. Cf. FÉLIX DE ALAMÍN, *Falacias del demonio*. Madrid: Imp. de Blas Villanueva 1714.

41. BPCSar, *In omnes epistolas apostolicas F. Francisci Titelmanni ordinis minoritarum [...] Elucidatio*. Compluti: Excudebat Ioannes Mey, s. d., bell exemplar estampat a Alcalà d'Henares que formà part de l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys de Mar.

42. BPCSar, *Tota Pauli scientia, Christus patiens [...] Authore Patre Zacharia Lexoviensi, Concionatore Capuccino*. Augustæ Vindelicorum [Augsburg]: Sumptibus Georgii Schlüter et Martini Happach 1716. Les obres de Zacaries de Lisieux formaren part de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Barcelona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 216: "Philosophia cristiana".

43. BPCSar, *Prediche per l'Avvento del M. R. P. Niccolo di Dijon, diffinitor generale cappuccino. Tradotte dalla lingua francese nell'italiana [...] Gaetano Trava, celebre oratore dei C. R. Teatini*. Venezia: Presso Francesco Storti 1740. A la portada hi ha escrit: "Es del Convento de Capuchinos de Sabadell".

44. BPCSar, *Paulus ecclesiastes seu eloquentia christiana qua orator evangelicus ad ideam et doctrinam Divi Pauli formatur [...] Authore Patre Amadaeo Bajonensi, prædicatore capuccino*. Venetiis: Typis J. B. Albritii 1720.

45. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *Aportació dels framenors caputxins a la cultura catalana*. Barcelona 2009, 155: "Curiosament, no hem trobat en els registres de les antigues biblioteques caputxines de Catalunya les obres espirituals de Maties Bellintani de Saló, destacat predicador i mestre de l'espiritualitat caputxina, autor molt llegit a Itàlia".

46. Cf. R. CUVATO, "La Parola fa strada a Cristo". *Le prediche inedite di Avvento di Mattia Bellintani di Salò*. Roma: Edizioni Collegio S. Lorenzo da Brindisi 2010.

47. BPCSar, *Prediche Quaresimali del Padre F. Emmanuele Orchi da Como, Predicatore Capuccino*. Venetia: Per Giunti e Baba 1650.

48. BPCSar, *Prediche quaresimali del Padre F. Serafino da Vicenza*. Venezia: Presso Giovanni Gatti 1786. A la guarda hi ha escrit: "A uso del P. José María de Granollers, capuchino. A uso de D. Camilo Tusquellas [de Barcelona], Capuchino, orate pro eo".

49. BPCSar, *Ragionamenti morali detti in varie occasioni dal Padre Serafino da Vicenza, cappuccino*. Venezia: Presso Giovanni Antonio Pezzana 1779.

50. BPCSar, *Orazioni Sacre composte e recitate in varie occasioni dal Padre Serafino da Vicenza*. Venezia: Nella Stamperia di Carlo Giuseppe Ghislandi 1741.

La documentació sobre l'homilètica caputxina que ens ha arribat fins avui registra que els frares catalans també conegueren els sermons quaresmals del framenor conventual Corneli Musso⁵¹ († 1574), un autor de notable influència arreu d'Itàlia⁵² i que també incidí en la producció homilètica dels més destacats predicadors hispans⁵³ dels segles XVII i XVIII.

Per la seva banda, els caputxins catalans, com a fruit dels seus èxits pastorals entre la població del Principat feren estampar els seus propis tractats homilètics. Al seu dia foren particularment estimats els textos editats per Fèlix de Barcelona⁵⁴, Atanasi de Barcelona⁵⁵ i Francesc de Taradell⁵⁶.

La majoria dels frares que exerciren el ministeri de la predicació durant el període Barroc, a més de fixar-se en els més destacats autors catalans i hispans, s'ajudaren en llur *ars faciendi sermones* amb els continguts doctrinals aportats pels principals predicadors europeus, especialment usant els textos dels més celebrats professors de la universitat catòlica de Lovaina⁵⁷ i àdhuc servint-se amb les obres dels principals predicadors de

51. En el catàleg de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Sarrià hi ha registrat un volum de sermons quaresmals de Corneli Musso; vegeu a la BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, Pred., M. 144. Semblantment, també a la biblioteca del convent barceloní de Santa Madrona hi havia un volum de sermons de Corneli Musso en llengua italiana; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 344.

52. Vegeu C. CARGNONI, «Libri e biblioteche dei cappuccini della Provincia di Siracusa alla fine del sec. XVII»: *Collectanea Franciscana* 77 (2007) 81-82: "Il conventuale Musso, vescovo di Bertinoro († 1574) era un eccellente oratore sacro, e le sue prediche, in molte fortunate edizioni, restarono anche per i cappuccini un modello magistrale non ancora degenerato nella decadenza barocca".

53. Cf. M. CASAS NADAL, «Las traducciones al castellano de los sermones de fray Cornelio Musso, obispo de Bitonto», dins *Los Franciscanos Conventuales en España*. Madrid 2006, 431-448; Id., "Cornelio Musso (1511-1574) y la recepción de su obra en España": *Anuari de Filologia* 24-25 (2002-2003) 121-147.

54. BHC, *Tratado póstumo. Instrucción de Predicadores para hazer bien los sermones y predicarles provechosamente. Compuesto por el P. Fr. Félix de Barcelona, Predicador Capuchino*. Barcelona: Por Joseph Forcada 1679.

55. BUB, Ms 153, ATANASI DE BARCELONA, *El nuevo orador instruido. Retórica Sacra*. Sabadell 1758.

56. BHC, *El pretendiente de la oratoria sagrada. Obra práctica que para la mayor facilidad de la Juventud de su Claustro ha ordenado el P. Fr. Francisco de Taradell*. Tarragona: Por Pedro Canals 1797.

57. BPCSar, *Promptuarium morale super evangelia dominicalia totius anni [...] auctore Thoma Stapletono*. Lugduni: Apud Ioannem Baptistam Buysson 1593. A la portada hi ha una anotació manuscrita que diu: "Es del Convent de Caputxins de Granollers". A propòsit de la incidència de Tomàs Stapleton, doctor de la Universitat de Lovaina des de l'any 1571, i jesuïta des del 1579, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Litterarius Theologiae Catholicae*. Vol. III. Oeniponte 1913, cols. 175-177.

l'escola franciscana com ara sant Bernardí de Sena⁵⁸, Joan Royard⁵⁹, Pere Antoni de Borghetto⁶⁰, Ildefons de Bressanvido⁶¹, entre d'altres.

Cal assenyalar que els caputxins de Catalunya, a l'hora de preparar llurs sermons i per tal d'assolir donar-hi una pregonesa més gran, també prestaren una peculiar atenció a l'aportació homilètica dels més emblemàtics predicadors hispans de l'observança franciscana amb el seguiment de les obres de Diego de Estella⁶², Francisco Ortíz⁶³, Diego Murillo⁶⁴, Diego de la Vega⁶⁵, Jorge Antonio Rio-

58. BPCSar, *Sancti Bernardini Senensis, Ordinis Seraphici Minorum. Opera Omnia [...] Opera er labore R. P. Joannis de La Haye*. Lugduni: Sumptibus Jonnis Antonii Huguetan 1650.

59. BPCSar, *Homiliae in omnes Epistolas Dominicales et Festivitates Sanctorum iuxta litteram*. Lugduni: Apud Antonium Gryphium 1573; *ibid.*, *Homiliae in Evangelia Dominicalia [...] Per F. Ioannem Royardum, Ordinis F. Minorum*. Lugduni: Apud Antonium Gryphium 1583.

60. BPCSar, *Prediche Quaresimale del Padre Pierantonio del Borghetto, frate minore della più stretta osservanza di San Francesco della Provincia di Milano*. Venezia: Presso Tommaso Bettinelli 1781.

61. BPCSar, *Istruzioni morali sopra la Dottrina Cristiana, esposte dal Padre F. Ildefonso da Bressanvido, minore riformato di S. Francesco della Provincia di S. Antonio*. Bassano: A spese Remondini di Venezia 1788. A la guarda hi ha una nota manuscrita que diu: "A uso del P. Basilio de Barcelona, se dedica al Convento de Sabadell". Semblantment, a la guarda d'un exemplar de l'edició publicada a Bassano l'any el 1795 hi ha escrit: "Está concedido a uso de Fr. Thomás de Arenys, Predicador".

62. BPCSar, *Tratado de la vanidad del mundo. Dividido en tres libros con sus índices muy copiosos, y assumptos predicables discurriendo por todas las Dominicas y fiestas del año. Compuesto por el muy R. P. Fray Diego de Estella, Religioso de la Orden de Nuestro Seráfico Padre S. Francisco*. Madrid: Imprenta Real 1675. consta que a la biblioteca dels caputxins d'Arenys hi havia també un volum de les *Enarrationes Evangelicas secundum Lucam*, Antuerpiæ 1593; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 32.

63. L'any 1649 els frares caputxins de Granollers, per tal de preparar llurs homilies, van obtenir un volum del *Compendio de todas las doctrinas lugares y escripturas, de grande utilidad para todos los estados, especial para Predicadores, Curas y Prelados. Es el autor Fray Francisco Ortiz Luzio, Predicador de la Provincia de Castilla, de la Observancia de Sant Francisco*. Alcalá de Henares: En casa de Juan Íñiguez 1592.

64. BPCSar, *Discursos predicables sobre todos los Evangelios de la Quaresma [...] Compuesto por el Padre Fray Diego Murillo de la Orden de San Francisco*. Barcelona: A costa de Juan Simón 1611. Aquesta obra també formà part de la biblioteca conventual dels caputxins mallorquins, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 110, núm. 4: "Diego Murillo, *Discursos predicables*".

65. BPCSar, *Empleo y exercicio sancto sobre los Evangelios de las Dominicas de todo el año. Por el Padre F. Diego de la Vega*. Barcelona: En casa Sebastián de Cormellas 1605; *ibid.*, R. P. F. Didaci de la Vega, *lectoris theologi Ordinis Sancti Francisci. Quadragesimales Conciones*. Venetiis: Apud Hieronymum Polum 1606. Les obres d'aquest framenor solien formar part de les biblioteques conventuals. A tall d'exemple, vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, Palma 1719, f. 114: "Vega, *Dominicas y Quaresma*".

jano⁶⁶, Joan Esquirol⁶⁷, Joan de Cartagena⁶⁸, a més de la utilització d'algunes obres homilètiques dels framenors portuguesos de més renom com: Joan de Ceita⁶⁹, Manuel Rodríguez⁷⁰, Felip Díez⁷¹ i Gregori Hurtado⁷².

Les referències a les obres patristiques dins del cos de la predicació caputxina hi són força constants, àdhuc entre els frares catalans⁷³. L'expert en estudis homilètics fra Florenci de Harlem, que més amunt ja hem esmentat, assenyalà, a guisa d'inventari, quins foren els autors més preferits de la patrologia pels antics predicadors caputxins. Aquests

66. BPCSar, *Gerarchia Seráfica. Propio de las festividades de la Orden de Nuestro Padre S. Francisco y común de los Evangelios de la Iglesia. Por el P. Ieorge Antonio Riojano*. Madrid: Imprenta Real 1640. A la portada hi ha una anotació manuscrita que diu: "Del Convento de Capuchinos de la Ciudad de Barbaastro".

67. BPCSar, *Didascalia evangélica y quadregesimal para todas las ferias mayores y menores de la Quaresma. Su autor el R. P. Fr. Juan Esquirol y Murillo [...] de la Regular Observancia de Nuestro Padre San Francisco*. Zaragoza: Imprenta de Pedro Ximénez 1727.

68. BPCSar, *Homiliae Catholicae de Sacris Arcanis Deiparae Mariae et Iosephi. Auctore P. F. Ioanne de Carthagenia Hispano, Ord. Minorum de Observantia*. Venetiis: Apud Iacobum de Franciscis 1612. A la biblioteca del convent d'Arenys de Mar, abans de la revolta del juliol de 1936, consta que hi havia un volum de les *Homiliae Catholicae* estampades a Roma l'any 1516; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 42. Aquesta col·lecció d'homilies del pare Cartagena també formaren part de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Barcelona; BUB, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núms. 86-90.

69. BPCSar, *Quadragena de sermones en loor de la Virgen María y de Christo Señor Nuestro su hijo, conforme los Evangelios que la Iglesia canta en sus festividades por el discurso del año. Compuesto por el P. M. Fr. Juan de Zeyta, natural de Lisboa, frayle menor*. Valladolid: Por la viuda de Francisco Fernández de Córdoba 1626.

70. BPCSar, *Explicación de la Bula de la Santa Cruzada, y de las cláusulas de los Jubileos y Confessionarios que ordinariamente suele conceder su Santidad [...] Compuesta por el P. Fray Manuel Rodríguez Lusitano, de la Orden del Seráfico P. S. Francisco*. Barcelona: En casa de Sebastián Matevad 1618.

71. BPCSar, *R. P. F. Philippi Díez Lusitani, Ord. Min. Reg. Observantiae Provinciae Sancti Iacobi. Summa Prædicantium*. Lugduni: Apud haered. Caroli Pesnot 1592; *R. P. F. Philippi Díez Lusitani, Ord. Min. Regul. Observantiae Provinciae Sancti Iacobi. Conciones Quadruplices*. Venetiis: Apud Dominicum de Farris 1588. Les obres d'aquest predicador formaren part de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Mallorca, vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, Palma 1719, f. 84: "Philippi Díez, Conciones".

72. BPCSar, *Annotationem in Evangelia totius anni, tam Dominicarum quam festivitatum. Authore R. P. F. Gregorio Hurtado de Mendoga, Lusitano, ex Seraphico instituto, Sanctae Provinciae Cathalonae Filio*. Barcinone: Ex Praelo Petri Lacavalleria 1638. A la portada hi ha escrit: "Es del Convent de Caputxins de Tremp".

73. Cf. V. SERRA DE MANRESA, «Els Pares de l'Església en les antigues biblioteques dels caputxins catalans»: *Revista Catalana de Teologia* XXXV (2010) 667-680.

Sants Pares foren, preferentment, seleccionats dels autors de la patristica llatina: Ambrós de Milà, Agustí d'Hipona, Cebrià de Cartago, Jeroni, Gregori el Gran i Lleó el Gran⁷⁴, principalment.

Pel que fa a les obres homilètiques elaborades per fra menors reformats⁷⁵, i que més incidiren en el contingut dels sermons dels caputxins de Catalunya, cal referir-nos a l'influx de notables predicadors de casa nostra, com ara Joan Gassó⁷⁶, Francesc Romeu⁷⁷ i Francesc Baucells⁷⁸.

Les antigues biblioteques dels frares caputxins comptaren, a més, amb algunes col·leccions de sermonaris preparats per religiosos d'altres ordes mendicants, com ara frares agustins⁷⁹, carmelites⁸⁰ (i carmelites

74. Cf. FLORENCI DE HARLEM, *Missionarius Practicus seu Eloquentia Sacra*. Helmond 1912, 175-229.

75. Per exemple, a la biblioteca del convent de Tremp hom hi trobava el volum estampat a Saragossa amb el títol de *Discursos predicables para todos los días de la Quaresma por el Reverendissimo Padre Fray Francisco de Santa Ana, Padre Perpetuo de la Provincia de S. Iosep de Franciscos Descalços en Castilla y Predicador de Su Magestad*. Çaragoça: Por Juan de Ybar 1651.

76. BPCSar, *Instituciones sacras, evangélicas y morales [...] Compuesto por el Padre Fr. Ioan Gaçò, de la Orden de Menores y Provincia de Cathaluña*. Barcelona: Por Sebastián Matevad 1614; exemplar procedent de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins d'Arenys de Mar.

77. BPCSar, *Assumptos Apostólicos predicables, literales, tropológicos, alegóricos y anagógicos [...] Por el P. Fr. Francisco Romeu*. Barcelona: Imp. de Juan Piferer 1736. A la guarda hi ha escrit: "A uso de los PP. Capuchinos de Sta. Madrona de Barcelona".

78. BPCSar, *Font mystica y sagrada del Paradís de la Iglésia, dividida en quatre parts en que se explica ab claretat y brevetat tota la Doctrina Christiana [...] Composta per lo P. Fr. Francesch Baucells [...] Fill de la Provincia de Cathaluña, y morador en lo Collegi y Seminari de Missions de Escornalbou*. Barcelona: En la Estampa de Joseph Giralt 1737.

79. Per exemple, el reverend Llorenç de Villavicencio fou autor d'unes homilies sobre els Evangelis, força divulgades arreu d'Europa, que també havien format part dels fons bibliogràfics de la biblioteca conventual dels caputxins de Tremp, força orientada al servei dels predicadors; vegeu a la BPCSar, *Conciones in Evangelia et Epistolas, quae Dominicis diebus populo in ecclesia proponi solent [...] D. Laurentii a Villavicencio Xeresano elaboratæ*. Lugduni: Apud Gulielmum Rovillium 1548. Semblantment, a la biblioteca dels caputxins d'Arenys hi havia també un volum de les *Resoluciones morales de la Sagrada Escritura y de los Santos, dispuestas por los Evangelios de la Quaresma. Por el Maestro Fr. Agustín Osorio*. Barcelona: Por Lorenço Déu 1634.

80. Procedent dels caputxins de Tremp, vegeu a la BPCSar, *Sermones del Adviento, con sus festividades y santos [...] Por el Maestro Fray Cristóbal de Avendaño, de la Orden de Nuestra Señora del Carmen Calçado*. Barcelona: Empreinta de Esteban Liberòs 1621; *Ibid.*, *Conciones Adventuales [...] Auctore Fr. Leone a S. Laurentio, Sacri Ordinis Fratrum Beatissime Mariae Virginis de Monte Carmelo*. Venetiis: Ex Typographia Balleoniana 1752. A la portada d'aquest darrer volum hi ha escrit: "Ad usum FFr. Capuc. de Areñs".

descalços)⁸¹, trinitaris⁸², mercedaris⁸³ i, àdhuc, de monjos benedictins, basilians⁸⁴ i cistercencs⁸⁵; un conjunt de textos homilètics força variats que eren usats durant la preparació d'aquells sermons que els frares caputxins havien de predicar a la població catalana, especialment durant les missions parroquials.

Els caputxins catalans llegiren i assimilaren, també, alguns dels sermons fets amb el nou tarannà homilètic i escrits clergues regulars, com ara dels membres de l'oratori⁸⁶ (o felipons). Els frares però, donaren preferència a la utilització dels sermonaris que feren estampar els principals predicadors de la Companyia de Jesús (o jesuïtes). Cal remarcar el notable influx en l'*ars concionandi* dels caputxins

81. BPCSar, *Quatro Quaresmas continuas reducidas a una [...] Por el P. Fr. Joseph de Jesús, carmelita descalço*. Barcelona: Por Rafael Figueró 1706; *Ibid.*, *Tomo primero de sermones varios que compuso y dixo el M. R. P. Fray Juan de la Concepción, Carmelita Descalzo*. Madrid: Por Manuel Fernández 1740. A la portada hi ha una nota manuscrita que diu: "De los capuchinos de Barbastro".

82. BPCSar, *Quaresmas predicadas por el P. Fr. Damián de la Virgen, Religioso descalzo de la Santísima Trinidad*. Zaragoza: Por Pedro Carreras 1725. Aquest volum formà part de la biblioteca dels caputxins de Tortosa; també aquesta col·lecció de sermons quaresmals consta en l'*Index librorum* de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Sarrià i de Barcelona; BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 4; *Ibid.*, Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, Pred. 6.

83. BPCSar, *Consideraciones sobre todos los Evangelios de los Domingos y Férias de la Quaresma [...] Compuesto por el P. M. F. Hernando de Santiago de la Orden de N. Señora de la Merced Redención de Captivos*. Barcelona: En casa de Ioan Amello 1598. Aquest volum formà part de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Tremp.

84. BPCSar, *Asuntos predicables para los Domingos, Miércoles y Viernes de Quaresma. Por el Padre Fray Diego Niseno, Predicador del Convento de S. Basilio de Madrid*. Barcelona: Por Sebastián Cormellas 1627; a la portada hi ha aquesta anotació manuscrita: "A uso de los Capuchinos de N[uest]ra S[e]ñora de las ermitas de Gerona". Vegeu també a la BPCSar, *Político del cielo hallado en las misteriosas acciones del Sagrado Patriarca Iacob. Autor F. Diego Niseno*. Barcelona: A costa de Sebastián de Cormellas 1638; a la portada d'aquest darrer volum hi ha escrit: "A uso de los PP. Capuchinos de Granollers".

85. BPCSar, *Ramillete de flores místicas, repartidas en varias oraciones panegyricas y morales. Compuestas por el P. D. Joseph Pocarull y Villagrassa, Ilerdense, Monge Jubilado Benito Cisterciense del Real Monasterio de Santa Maria de Poblet*. Barcelona: Por Pablo Campins 1743. A la portada hi ha una anotació que diu: "Es del Convento de PP. Capuchinos de la Villa de Valls".

86. BPCSar, *Sermones del Padre D. Theodoro de Almeyda, de la Congregación del Oratorio de San Felipe Neri de Lisboa*. Madrid: En la Imprenta Real 1788. A la guarda hi ha una anotació manuscrita que diu: "A uso del P. Ramón de Figueras, Capuchino". En un altre exemplar hi ha escrit: "A uso del P. Feliciano de Mataró".

catalans dels textos produïts pels grans predicadors jesuïtes com ara Segneri⁸⁷ (el gran propagador de les missions populars a les zones rurals), Vanalesti⁸⁸, Bagnati⁸⁹, Manfredi⁹⁰, Vieira⁹¹, Munie-

87. BPCSar, *Quaresimale di Paolo Segneri della Compagnia di Gesù*. Bologna: Per Giulio Borzaghi 1691; *ibíd.*, *Quaresma del Padre Pablo Señeri de la Compañía de Jesús*. Barcelona: Imprenta de María Ángela Martí 1765; *ibíd.*, *Sacros panegíricos del Padre Pablo Señeri de la Compañía de Jesús*. Barcelona: Imprenta de Joseph Giralt, s. d. A la guarda d'aquest volum de panegírics hi ha una anotació manuscrita que diu: "Este libro está concedido a uso del P. F. Bartholomé de Torroella, Religioso Capuchino"; *ibíd.*, *El Cristiano instruido en su ley. Discursos morales y doctrinales, dados a luz en lengua toscana por el Rmo. Padre Pablo Señeri de la Compañía de Jesús*. Barcelona: Imp. María Ángela Giralt, s. d. *ibíd.*, *Sacros Panegíricos del Padre Pablo Señeri de la Compañía de Jesús, predicador de Nuestro Santísimo Padre Innocencio XII*, Barcelona 1720. En aquest darrer volum, hom hi troba sermons sobre la Immaculada Concepció, la Mare de Déu de Loreto, Sant Esteve, Sant Joan Evangelista, el Sant Nom de Jesús, la Càtedra de Sant Pere, Sant Josep, l'Anunciació, les Quaranta Hores, Sant Antoni de Pàdua i Tots Sants.

88. BPCSar, *Discorsi Morali del Padre Saverio Vanalesti della Compagnia di Gesù*. Venezia: Presso Giambatista Pasquali 1744; *ibíd.*, *Panegirici del Padre Saverio Vanalesti della Compagnia di Gesù*. Venezia: Apresso Giacomo Caroboli e Domenico Pompeati 1772. En aquest volum, hom hi troba sermons per la festa de la Puríssima (com els que foren predicats a la Cort de Viena l'any 1715); prèdiques sobre el Sant Nom de Jesús, Mare de Déu dels Dolors, festes de l'Assumpta i de la Nativitat de la Mare de Déu. Tots aquests sermons esmentats foren llegits i usats pels caputxins del Principat per tal de nodrir doctrinalment llurs prèdiques. En canvi, altres sermons continguts en el volum eren genuïnament italians, i molt poc aprofitables a Catalunya com ara els sermons: "In onore a la Santa Spina che si adora in S. Lorenzo di Venezia"; "Sopra il Sangue di S. Genaro, detto nel Duomo di Napoli l'anno 1705 e 1724"; "In onore della SS. Sindone, detto in Torino avanti l'Altezza Reale Victorio Amadeo II, Duca di Savoja anno 1713". A la portada del volum hi ha escrit: "Concedido a uso de Fr. Félix de Urgel. Lo dedica al convento de Capuchinos de Solsona. 1788". Els sermons del P. Vanalesti, òbviament, formaren part de les biblioteques dels caputxins del Piemont; vegeu l'*Elenco dei libri lasciati in uso ai religiosi del convento dei cappuccini* (Demonte, 3 d'agost 1801) f. 1: "Stanza del Padre Predicatore: Vanalesti discorsi"; editat per G. Ingegneri, *Storia dei cappuccini della Provincia di Torino*, Roma 2008, 549-551, doc. 27.

89. BPCSar, *Panegirici Sacri e Sermoni del molto Reverendo Padre Simone Bagnati della Compagnia di Gesù*. Venezia: Presso Giuseppe Lovisa 1733.

90. BPCSar, *Quaresimale del Padre Emilio Manfredi della Compagnia di Gesù*. Venezia: Apresso Francesco Pitteri 1748. A la portada hi ha escrit: "Caputxins [de] Calella".

91. BPCSar, *Séptima parte de Sermones del Padre Antonio de Vieira, de la Compañía de Jesús*. Madrid: Por Gregorio Rodríguez 1687. A la portada hi ha aquesta anotació manuscrita: "Es del Convent de Caputxins de Tresp".

sa⁹², Lohner⁹³, Maldonado⁹⁴, Escobar⁹⁵, Nájera⁹⁶ i Ossorio⁹⁷. A més, per a preparació dels continguts doctrinals i morals dels sermons predicats pels caputxins durant les missions populars els frares se serviren, força sovint, del text aportat per les *Doctrinas prácticas* del jesuïta Pere de Calataiud⁹⁸, junt amb les predicacions quaresmals d'Antoni Codorniu⁹⁹, així com també les interpretacions morals i al·legòriques del pare Baeza¹⁰⁰ i els escrits sobre els novíssims

92. BPCSar, *Quaresma quarta que dixo [en el] año 1683 en el insigne templo de Santa Maria del Mar de Barcelona [...] El Padre Thomás Muniessa, de la Compañía de Jesús*. Barcelona: En la Imprenta de Iosef López 1685. A la portada hi ha una nota manuscrita que diu: “De los capuchinos del convento de Montecalvario” també formà part de la biblioteca del convent de Mallorca, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 111, núm. 15: “Muniessa, Tomás, Quaresma”.

93. BPCSar, *Instructissima Bibliotheca manualis concionatoria [...] Opere et studio R. P. Tobiae Lohner, Societatis Jesu presbyter*. Venetiis: Apud Josephum Bertella 1756.

94. BPCSar, *Ioannis Maldonati Societas Iesu Theologi Commentaria in Quattuor Evangelistas*. Brixiae [Brescia]: Apud Societatem Brixiensem 1597; exemplar procedent de l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys de Mar.

95. BPCSar, *Antonii de Escobar et Mendoza, Vallisoletani, e Societate Iesu Theologi, in Evangelia Sanctorum commentarii Panegyricis Moralibus illustrati*. Lugduni: Sumpt. Philippi Borde et Laurentii Arnaud 1648. A la portada hi ha una anotació manuscrita que diu: “Ad usum Fratrum Minorum Sancti Francisci Capuccinorum Conventus de Sabadell”.

96. BPCSar, *Panegíricos en festividades de varios santos, predicados por el Padre Manuel de Nájera*. Madrid: En Imprenta de Domingo García y Morrás 1649. A la portada hi ha una anotació manuscrita que diu: “Del Convento de los Frayles Capuchinos de Barbastro”. Vegeu també a la BPCSar, *Sermones panegíricos predicados en las festividades de la Virgen, Nuestra Señora. Por el Padre Manuel de Nájera*. Madrid: Por Pablo de Val 1655. A la portada del volum hi ha estampat el segell de la biblioteca dels caputxins de Montcalvari. Una col·lecció de les obres homilètiques del pare Nájera formà part de la biblioteca conventual dels caputxins mallorquins, vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, f. 145: “Nájera, Quaresma, Adviento y Sermones Varios”.

97. BPCSar, *Ioannis Osorii Societatis Iesu, tomus quintus concionum a Dominica prima Adventus, usque ad Pascha Resurrectionis, cum omnibus Feriis Quadragesimalibus*. Lugduni: Expensis Ioannis Baptistæ Buysson 1596. Les obres del pare Ossorio també formaren part de la biblioteca dels caputxins mallorquins, vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, Palma 1719, f. 157: “Osorii, Conciones”.

98. BPCSar, *Doctrinas prácticas que suele explicar en sus misiones el padre Pedro de Calataiud*. Villagarcía: En la imprenta del Seminario 1762.

99. BPCSar, *Práctica de la Palabra de Dios en una Quaresma entera [...] Por el P. Antonio Codorniu, de la Compañía de Jesús*. Gerona: Por Antonio Oliva 1753.

100. A les biblioteques dels caputxins de Barbastre i de Tremp, del conjunt de les obres del jesuïta Diego de Baeza († 1647) tenien els *Commentariorum Moralium*

que escriví el pare Nieremberg¹⁰¹, jesuïta de renom internacional.

Els predicadors caputxins d'abans de l'exclaustració, tot i aquesta preferència d'autors jesuïtes, també consultaren els reculls homilètics publicats pels frares dominics; uns religiosos, aquests, experts en l'*ars prædicandi*, tal com ho indica el seu nom oficial d'*Ordo Prædicatorum*. En efecte, foren molt llegides, i assimilades, pels predicadors caputxins de Catalunya i Mallorca les obres dels famosos predicadors dominics Silvestre de Prierio¹⁰², Guillem Pepin¹⁰³, Jeroni Baptista de Lanuza¹⁰⁴ i, especialment, Lluís de Granada¹⁰⁵. Les obres del pare Granada eren a

in Evangelicam Historiam estampats a Lió l'any 1627 i, també, els *Commentariorum Allegoricarum et Moralium de Christo figurato in Veteri Testamento*, editats a Lió l'any 1644.

101. BPCSar, *De la diferencia entre lo temporal y eterno. Crisol de desengaños, con memoria de la eternidad, postrimerias humanas y principales misterios divinos. Por el P. Eusebio de Nieremberg, de la Compañía de Jesús*. Valencia: Por el Heredero de Benito Mace 1797.

102. Especialment el recull de sermons per als diumenges de l'any litúrgic que fou publicat a Bolonya l'any 1503 amb el títol: *Aurea rosa super evangelia*. Per exemple, a l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys hi havia una edició de l'*Aurea rosa*, estampada a Lió l'any 1545 "Apud Iacobum de Giuncta". Semblantment, aquesta obra, en l'edició de 1580, la trobem també registrada en la biblioteca dels caputxins de Cosenza; BAVat, Lat. 11322, *Index Librorum Fratrum Minorum Sti. Francisci Cappucinatorum*, f. 230 v: "Silvestro a Prierio, *Rosa Aurea*. Lugduni, Apud Hæredes Iacobi Juntæ, 1580". A propòsit del religiós dominic italià Silvestre de Prierio (1460-1523), vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*. Vol. II. cols. 1345-1347, on s'esmenta que Silvestre de Prierio (Mozolinus) fou mestre palatí en temps del papa Lleó X, en els inicis de la controvèrsia luterana.

103. Procedent dels caputxins de Tremp, vegeu a la BPCSar, *Sermonum Dominicallium totius anni; tum de epistolis, tum de evangeliiis; reverendi patris, fratris Guillielmi Pepin*. Parisiis: Apud Ioannem Parvum 1537.

104. BPCSar, *Hieronymi Baptistæ de Lanuza, Ordinis Prædicatorum [...] Tractatus Evangelici. Continentes Discursus et conceptus literales, morales et allegoricos super diversis materiis*. Venetiis: Apud Iuntas 1630; *Ibid.*, *Homilias sobre los Evangelios que la Iglesia Santa propone los días de Quaresma. Por el Muy Illustre y Venerable M. F. Gerónimo Bautista de la Nuzza, de la Orden de Predicadores*. Barcelona: Por Sebastián Cormellas 1633; aquest volum d'homilies quaresmals redactat en llengua castellana era a la biblioteca conventual dels caputxins de Sabadell i, consta, que també formà part de la llibreria dels caputxins mallorquins; vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, Palma 1719, f. 97 "Predicables: homilias de La Nuzza".

105. Els joves estudiants i els predicadors caputxins solien emprar l'homiliari i la retòrica del P. Granada. Vegeu a la BPCSar, *Reverendi Patris F. Lodovici Granatensis, Sacræ Theologiæ Professoris, Ordinis S. Dominici. Ecclesiasticæ Rhetoricæ, sive de ratione concionandi, libri sex*. Coloniae Agrippinæ: Apud hæredes Arnoldi Birckmanni 1578; *ibid.*, *Conciones quæ de præcipuis sanctorum festis in Ecclesiæ habentur [...] Auctore R. P. F. Ludovico Granatensi, Sacræ Theologiæ Professore, Monacho Dominicano*. Antuerpiæ: Ex officina Plantiniana 1593; *ibid.*, *Concionum de tempore [...] Auctore R. P. F. Ludovico Granatensi*. Antuerpiæ: Ex officina Plantiniana 1592.

quasi totes les biblioteques conventuals dels framenors caputxins d'arreu d'Europa¹⁰⁶, en especial el tractat de retòrica¹⁰⁷. A l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys de Mar hi havia una col·lecció de les principals homilies del reputat predicador dominic sant Vicenç Ferrer¹⁰⁸, junt amb les prèdiques de Lluís de Granada, tant les dominicals com les quaresmals, en l'edició Plantiniana estampada a Anvers¹⁰⁹; mentre que a la biblioteca dels caputxins del convent de Tremp hi havia, també, un volum amb els sermons dominicals i festius del dominic francès Pere de Palude († 1342), que foren estampats repetidament i divulgats amb el títol de *Thesaurus Novus*¹¹⁰.

Per a la bona preparació de les prèdiques, els caputxins catalans del període Barroc se solien servir, a més, d'algunes obres de caràcter auxiliar com ara les *Summæ virtutum ac vitiorum*, especialment la que escriví en època medieval el dominic Guillem Perault¹¹¹; un volum aquest que, amb diverses estampacions, era present a bona part de les biblioteques caputxines d'arreu de Catalunya¹¹² junt, també, amb

106. Ho posà en relleu C. CARGNONI, «Libri e biblioteche dei cappuccini della Provincia di Siracusa alla fine del sec. XVII»: *Collectanea Franciscana* 77 (2007) 78: «Libri maggiormente usati e più rappresentati [...] Luis de Granada († 1588), un autore spagnolo domenicano ricco di testi predicabili e catechetici e di opere spirituali di grande influsso, è rappresentato da ben 78 volumi». Sobre la presència de les obres del P. Granada en les biblioteques dels caputxins de Catalunya, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Aproximació als continguts bibliogràfics de les antigues biblioteques dels caputxins de Catalunya i Mallorca»: *ASTar* 81 (2008) 142.

107. BPCSar, *Los seis libros de la Rhetórica eclesiástica, o de la manera de predicar, escritos en latín por el V. P. Maestro Fr. Luis de Granada*. Barcelona: Imprenta de Juan Jolis 1772. A la guarda hi ha una anotació que diu: «Es de la Librería de los PP. Capuchinos de Calella y Pineda».

108. A la biblioteca dels caputxins d'Arenys, entre altres obres de sant Vicenç Ferrer, hi havia un volum dels *Sermones de tempore* en l'edició veneciana de 1493; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca, Arenys de Mar* 1903, f. 82.

109. Cf. LLUÍS DE GRANADA, *Concionum de tempore*. Antuerpiæ: Ex Officina Plantiniana 1592; Id., *Concionum de pœnitentia habitæ in quadagesima*, Antuerpiæ 1592.

110. BPCSar, *Sermones sive enarrationes in Evangelia, De Tempore, ac Sanctorum festis. Qui Thesaurus Novus vulgo vocantur. Petro de Palude auctore*. Lugduni: Apud Gulielmum Rovillium 1575. Aquest volum fou un obsequi dels frares al Dr. Baltasar Segura. Sobre l'abast i incidència dels comentaris escripturístics de Pere de Palude (o Pere de la Palu); vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*. Vol. II. cols. 537-538.

111. Sobre la projecció d'aquest moralista a través de la seva famosa obra *Summa aurea de virtutibus et vitiis*, vegeu H. HURTER, *Nomenclator Literarius*. Vol. II. cols. 302-303: «Guilelmus Peraldus, ca. 1250».

112. BPCSar, *Summ virtutum ac vitiorum [...] Guiljelmo Peraldo*. Antuerpiæ: Apud Philippum Nutium 1571. Aquest volum havia format part de la biblioteca dels caputxins del convent de les Ermites, a extramurs de Girona. Entorn de l'any 1770, essent

la compilació del tòpic, o llocs comuns, aplegats pel bisbe dominicà Joan López¹¹³ (ca. 1451).

No podem deixar d'esmentar que els caputxins catalans, força sovint, feren recurs als volums estampats de sermons quaresmals del famós predicador franciscà Francesco Panigarola¹¹⁴ († 1594), un autor molt apreciat pels formadors del col·legi urbanià de Roma per a la instrucció dels missioners de Propaganda Fide¹¹⁵ i, alhora, un autor de notable incidència en l'homilètica dels franciscans reformats¹¹⁶ i en la dels framenors caputxins italians¹¹⁷. Fins als anys de l'exclaustració de 1835, els frares caputxins de Catalunya solien emprar sermonaris farcits d'exemples trets de la vida de pietat popular i vides dels sants, essent especialment estimat el *Flos Sanctorum*¹¹⁸ de Villegas.

Pel que fa a la metodologia que seguien els predicadors caputxins en l'*ars faciendi sermones*, tenim notícia certa d'una utilització, força habitual, dels *Avvertimenti Rettorici Sacri*¹¹⁹ de fra Joan Baptista Pizzati.

provincial el P. Josep-Francesc de Barcelona, aquest volum de la *Summæ virtutum ac vitiorum* fou incorporat a la biblioteca conventual d'Arenys de Mar, tal com es llegeix a la guarda: "De licencia el M. R. P. Joseph-Francisco de Barcelona, ministro provincial, dexé en Gerona los dos tomos del Breteville i llevé este i el otro tomo de Peraldo a Areñs para uso de los Religiosos. Ita est. Fr. Martín de Barcelona, guardián".

113. BPCSar, *Epitomes Sanctorum Patrum per locos communes, qui ad virtutum et vitiorum tractationem et ad Fidei nostræ mysteriorum expositionem pertinent ad sacras conciones [...] Auctore Rev. D. F. Iohanne López Episcopo Monopolitano*. Taruisii: Ex Typografia Evangelistæ Deuchini 1605; exemplar procedent de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins de Mataró.

114. BUB, Ms. 1503, *Repertorio de los libros de Santa Eulalia*, núm. 21; ibíd., Ms. 1502, *Repertorio de los libros de Santa Madrona*, núm. 36: "Panigarola, quaresma continuada".

115. APFide, *Miscellaneæ varie*. Vol. XXXII. *Numero de libri che si trovano nel Collegio di Propaganda Fide*, Roma 1665, f. 4 v: "Prediche del Panigarola".

116. BAVat, Lat. 11268, *Index librorum fratrum minorum strictioris observantiæ S. Francisci*, (Província Romana, any 1600) f. 12 v: "Francesco Panigarola, *Prediche de la Quaresima*. Roma, Per Stefano Paolini, 1596".

117. BAVat, Lat. 11322, *Index Librorum Fratrum Minorum Sti. Francisci Cappuccinorum*, f. 290: "Franciscus Panigarole (: Panigarola), *Modus concionandi*, Venetiis 1586".

118. BPCSar, *Flos Sanctorum [...] Discursos o sermones sobre los Evangelios de todas las Dominicas del Año, ferias de Quaresma y de sanctos principales*. Barcelona: En casa de Gabriel Loberas 1590. A la portada d'aquest volum hi ha estampat el segell del convent barceloní de Santa Madrona, juntament amb una nota manuscrita que diu: "Es del Convento de Santa Madrona".

119. BPCSar, *Avvertimenti Rettorici Sacri che comprendono il metodo di predicare Apostolico, dal Pare Giov[anni] Battista Pizzati da Pontremoli, predicatore cappuccino*, Piacenza 1719, 29-30: "che il Predicatore risplenda agli occhi del mondo col buon esempio". A la pàgina 69 parla sobre la manera de predicar i dominar la temàtica: "Dominerà

Aquest autor, seguint amb la tradició medieval, insistia en la necessitat del testimoniatge i del bon exemple que havien de donar els predicadors per tal d'ajudar a l'eficàcia de la predicació.

Pel que fa a l'influx de l'oratória francesa en els predicadors caputxins de la Catalunya setcentista fou força notable, sobretot per a la preparació i l'elaboració dels sermons dits de *campanillas*. Aquests sermons eren pronunciats en castellà seguint de prop la moda de l'oratória francesa exposada per Bossuet¹²⁰, Fénelon¹²¹, Lafitau¹²², Beauvois¹²³, Neuville¹²⁴ i pel sulpicià Massillon¹²⁵.

l'argomento, se questo no farà aereo, arduo, impercettibile. Se lo porterà ben digerito in mente, e non confuso. Dominerà l'uditorio". A la pàgina 23 tracta "contro l'abuso di Metafore, ed altre figure" i a la pàgina 224 de "non farsi più grate che utile".

120. Un dels llibres més utilitzats fou la versió italiana dels Sermons de Bossuet; cf. J. B. Bossuet, *Elevazioni a Dio, sopra tutti i Misteri di nostra Religione*; id., *Orazioni Funebri*. Les obres de Bossuet foren reincorporades a la biblioteca dels caputxins d'Arenys de Mar durant la represa de la vida caputxina, en els primers anys de la restauració; vegeu a l'APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 40.

121. Per exemple, a la biblioteca del convent d'Arenys hi havia l'edició estampada a París l'any 1718; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 83: "Sermons du Mgr. Salignac Fénelon, Paris 1718".

122. BPCSar, *Sermones de M. Lafitau, obispo de Sisteron*. Valencia: Por Joseph Estevan Dolz 1754. Aquest volum fou un obsequi del reverend Cristòfor Torelló al seu nebot: "Fr. Cristóbal de Sineu, Predicador Capuchino, el año de 1788". En els sermons de Lafitau, hom hi troba prèdiques quaresmals sobre l'oració, la penitència i algunes reflexions a propòsit de la comunió pasqual. En els volums de l'edició publicada a Madrid l'any 1773, hi ha una nota a la guarda que diu: "Es a uso del P. Silvestre de Barcelona, y lo dedica al convento de Calella por orden del R. P. Fr. Francisco Maria de Massanet, Ministro Provincial".

123. BPCSar, *Sermones del Señor Juan Bta. Carlos M. de Beauvois, Obispo de Senes y predicador de Luis XV*, Madrid 1778.

124. Neuville ingressà l'any 1710 a la Companyia de Jesús. Fou predicador de Lluís XV i un gran coneixedor de la cultura clàssica. Impugnà el Diccionari de Bayle. Com a orador gaudí d'una gran acceptació; cf. *Sermones del P. Carlos Frey de Neuville, predicador de Luis XV, rey de Francia. Traducidos del francés por D. Juan Antonio Pellicer, de la Real Biblioteca*, Madrid 1804, f. 1 i ss. Les obres d'aquest famós predicador integraren bona part de les biblioteques conventuals, per exemple, la de Palma de Mallorca, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 114, núm. 18: "Neuville, *Sermones*".

125. BPCSar, *Sermones de M. Massillon, évêque de Clermont, Ci-devant Prêtre de l'Oratoire, l'un des quarante de l'Académie Française*. Paris: Estienne et Delalain 1776. Hi ha la versió en llengua castellana d'aquests sermons; ibíd., *Sermones de Cuaresma del Ilmo. Sr. Massillon, obispo de Clermond*; ibíd., *Sermones de Adviento*, estampats a Madrid entre els anys 1773-1779. Les obres d'aquest famós predicador francès formaren part de les biblioteques conventuals caputxines. A tall d'exemple, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 94, núm. 52: "Massillon, *Sermones y conferencias*".

Durant el segle XVIII, els caputxins catalans, inserits en el clima d'una certa renovació cultural, llegiren i assimilaren sermons d'autors caputxins de renom, com ara Joan Baptista de Múrcia¹²⁶, Gaspar de Viana (conegut com l'Abulense)¹²⁷ i del framenor Basili de Roncal¹²⁸. A les biblioteques conventuals dels caputxins del XVIII no hi faltaren pas textos homilètics d'eclesiàstics de tarannà reformista, com ara les col·leccions de sermons dels bisbes Armanyà¹²⁹, Climent¹³⁰ i Bocanegra¹³¹, tot i que cal manifestar que la incidència d'aquests textos en la vida caputxina de Catalunya no fou pas tan intensa com la dels autors més amunt esmentats.

El bisbe Bocanegra¹³² fou un prelat que aspirà a reformar a fons els continguts i el mètode de l'homilètica decadent i abarrocada i, per això,

126. BHC, *Sermones para todos los Domingos del año y para las ferias mayores de la Quaresma y asuntos de la Semana Santa [...] Su autor el R. P. Fr. Juan Bautista de Murcia*. Barcelona: Por Pablo Campins 1742.

127. Cf. GASPAR DE VIANA, *El sol de nuestra España y luz grande de la Iglesia, el Abulense en discursos morales, políticos y espirituales. Lamentaciones Christianas sobre los males comunes, calamidades públicas, errores prácticos y tinieblas espirituales que padece el Mundo en sus Repúblicas y Estados y sus remedios. Sentimientos Evangélicos sobre las señales y pronósticos que han de preceder al juyzio de Dios y de su rigurosa residencia*. Madrid: Por Melchor Sánchez 1670 (2 volums); Id., *Discursos quadragesimales literales de el Abulense*. Madrid: Por Melchor Sánchez 1675.

128. BPCSar, *Explicación de la doctrina christiana ilustrada con sermones y varias pláticas [...] Su autor el Padre Fr. Basilio Iturri de Roncal, Religioso Franciso*. Zaragoza: Por los Herederos de Diego de Larumbe 1722. A la portada hi ha escrit: "Es del Convento de Capuchinos de Barbastro".

129. BPCSar, *Sermones del Ilustrísimo Señor D. Fr. Francisco Armañá, obispo que fué de Lugo, actual arzobispo de Tarragona*. Tarragona: Imprenta de Pedro Canals 1796. A la guarda hi ha escrit: "A uso del P. Buenaventura de Centellas, Religioso Capuchino" i, també, "A uso del P. Cecilio de Barcelona". Semblantment, les obres d'Armanyà formaren part de la biblioteca del convent d'Arenys; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 66.

130. BPCSar, *Pláticas Dominicales [d]el Ilmo. Señor Don Josef Climent, obispo de Barcelona*. Madrid: En la Oficina de Don Benito Cano 1793. Les obres del bisbe Climent també formaren part de la biblioteca conventual d'Arenys; APCC, *Catálogo general de la Biblioteca*, Arenys de Mar 1903, f. 69.

131. BPCSar, *Sermones del Ilustrísimo Señor D. Francisco-Alejandro de Bocanegra y Xibaja*. Madrid: Por D. Joachin Ibarra 1773; a la portada d'aquest volum hi ha escrit l'*ex-libris* a mà: "Fr. Juan Bta. Pruna", restaurador de la vida caputxina a Arenys de Mar.

132. Francisco-Alejandro de Bocanegra y Xivaja, fou bisbe de Guadix-Baza. L'any 1773 el rei Carles III el proposà com a arquebisbe de Santiago de Compostela, quan Bocanegra ja havia publicat la segona edició del seu sermonari, paradigma de la predicació renovada setcentista. Els continguts de les homilies del bisbe Bocanegra tingueren una notable incidència entre els caputxins hispans que es comprometeren en la tasca de reformar la predicació.

en les seves homilies insistí molt a propòsit de la necessitat de millorar la predicació hispana divuitesca tot exigint més profunditat en la preparació dels predicadors:

“¡Ha predicadores! ¿Dónde tenéis el sesso? Vuestro estragado gusto os hace concebir por modos retóricos lo que verdaderos sabios reputan abominables defectos. Esse estilo impropio y forzado, essas latiniparlas fastidiosas, essas frases confusas y peregrinas, esos sonsonetes y cadencias, ¿Os parecen el medio más oportuno para dar a estas pobres ovejas el deseado pasto? ¿Lo será, por ventura, esse violento modo de discurrir sobre el Evangelio? ¿Qué agradecería San Antonio de Padua el que dixessen de él, que es la Santissima Trinidad sacada por alambique? ¿Y qué [agradecería] San Antonio Abad, el que lo hicieran diestro toreador del Demonio? ¿Qué, en fin, la gloriosa Santa Rita, el que la introduxessen jugando con Dios a la gallina ciega? Bien sé, que estas especies no son propias de este sitio Sagrado; pero he querido que los Predicadores de mal gusto se vean en este espejo, por si logro el que se avergüencen al ver su retrato. Todo esso y mucho más, o que se le parece, o le excede, he oído por desgracia mía. Pero, ¿en qué estilo?; ahora se usa el que, todos los Sermones vayan en copla, o por mejor decir, en tono de jácara. No se mira más que en la cadencia, y como esta se logre, salga como saliere. Para esto se violenta quanto se puede el idioma: se posponen o anteponen genitivos y acusativos, según es menester para el rentintín; se invierte el orden de los verbos y de toda la Gramática Castellana; y en fin, se transtornan las frasses de conformidad que casi, y sin casi, no se puede discernir su significación, porque sale un lenguaje tan extraño y disonante, y un prosiverso tan confuso y ridículo, que no hay estómago bien regalado que no se mueva a vómito [...] Hácese un gran mysterio de si en la processión salieron tres santos o quatro; de si el Templo estuvo antes dedicado a S. Juan Bautista o a S. Matías; de si la imagen del Santo o de la Santa que se celebra, se colocó en tal o tal día; en fin, de si el mayordomo tiene el nombre de Blas, o la mayordoma el de Juana, con otras mil impertinencias que más parecen supersticiones prolijas, que reflexiones católicas. Pero yo pregunto, ¿es esto predicar, o delirar? Esto es lo que ordinariamente van diciendo nuestros Sermones; todos salen muy agradados, muy divertidos, muy complacidos, muy satisfechos; pero, y las conversiones ¿dónde están? No se hable de esso; nosotros no pensamos en esos frutos; esos tocan privativamente a los que tienen el oficio de Missioneros. Y vosotros, los oyentes, tenéis tan estragado el paladar de vuestra alma, que no gustáis del verdadero alimento, sino del chiste, del equívoco, y otras

cosas assí: [y] en esto está vuestra perdición, y la de los Predicadores también”¹³³.

En aquest mateix sentit, el caputxí Miquel de Santander en la part introductòria del primer volum dels *Sermones para Misión*, també féu esment dels autors que incidiren més directament en la millora de la predicació caputxina: “En nuestros Carabantes, Castejones, Calatayudes¹³⁴ y algunos otros escritores de Misiones, no me parecía hallar todo el que necesitábamos; busquéle en los célebres capuchinos italianos La-Pieves, Barberinis y Arecios¹³⁵; le busqué en los Bourdalues, Massillon, Segauds¹³⁶ y otros autores franceses, y hallé, ciertamente, mode-

133. F. A. BOCANEGRA, *Juicio del Mundo*. Vol. I. Madrid 1762, 370-372.

134. Es refereix al caputxí de la província d'Aragó Fra Josep de Carabantes (1628-1694) que, un temps, fou missioner al Cumanà. Escriví la *Práctica de Misiones, remedio de pecadores*, estampada a Lleó l'any 1674. També escriví les *Pláticas Dominicales*, publicades a Madrid l'any 1686. El papa Pius X, en el 1910, introduí la causa de beatificació del P. Carabantes. L'altre personatge esmentat és el P. Agustín de Castejón, jesuïta, destacat predicador del segle XVII, autor dels sermons de missió titulats *Voces del alma*, publicats en cinc volums a Madrid l'any 1650. El darrer personatge al·ludit és el famós jesuïta Pedro de Calatayud (1689-1773), destacat missionista popular i propagador de la devoció al Sagrat Cor, autor de les *Doctrinas prácticas*, editades diverses vegades. El P. Calatayud, juntament amb Diego-José de Cádiz, fou un dels predicadors més apreciats del seu temps.

135. Al·lusió als caputxins italians que més destacaren en la predicació: Bonaventura Barberini de Ferrara (1674-1743), que fou ministre general de l'orde i predicador del papa durant dinou anys i, finalment, bisbe de Ferrara; Francesc M. Casini d'Arezzo (1648-1719), el predicador més preferit del papa Climent XI que l'any 1713 edità en tres volums les seves prèdiques pontificies amb el títol de *Delle prediche dette nel palazzo apostolico*; i Claudi de Pieve d'Albenga († 1805), autor d'unes regles per a la predicació de missions populars que titulà *Avvisi per chi vuol con frutto applicarsi al ministero delle sacre Missioni*, estampades a Gènova l'any 1776. A la biblioteca dels caputxins de Palma hi havia diverses obres d'aquest famós predicador; vegeu a la BP-Palma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 10, núm. 9: “Claudio Albenga, *Missione Sacre y Lumen concionatorum*”.

136. Ací el P. Santander es refereix a tres grans oradors francesos que incidiren notablement en la predicació hispana: Louis Bourdaloue (1632-1704), jesuïta i cèlebre orador que predicà l'Advent de 1670 i la Quaresma de 1672 al rei Lluís XIV de França. El rei el nomenà l'any 1679 predicador ordinari de la cort i fou molt apreciat pels seus contemporanis, car era considerat “orador del rei, i rei dels oradors”; l'any 1714 fou estampada la versió castellana de les seves prèdiques d'Advent. L'altre personatge al·ludit és Jean-Baptiste Massillon (1663-1742), sulpicià, membre de l'Acadèmia Francesa i destacat orador; els darrers anys de la seva vida els passà a Clermond, d'on havia estat nomenat bisbe. L'any 1730 foren traduïts al castellà els seus sermons de Quaresma i, entre els anys 1773-1779 les prèdiques d'Advent. El darrer personatge al·ludit és el jesuïta Guillem Segaud (1675-1759) a qui li foren confiades l'any 1729 les prèdiques quaresmals a la cort del rei de França.

los excelentes de oratoria sagrada”¹³⁷. Les obres d’aquests predicadors suara citats per Miquel de Santander, i tal com ja hem assenyalat més amunt, formaren part de les antigues biblioteques conventuals i, àdhuc, alguns fragments foren escollits i citats, quasi literalment, en el cos dels sermons, amb la voluntat de donar més relleu i un contingut una mica més sòlid i doctrinal a la predicació.

D’altra banda, els caputxins catalans del segle XVIII també conegueren els sermonaris publicats pels famosos renovadors de l’homilètica divuitesca, especialment la renovació proposada pels pares Isla¹³⁸ i Croiset¹³⁹, ambdós jesuïtes. Els sermons de Croiset foren traduïts al castellà a cura del pare Isla, qui es mostrà molt crític amb els mètodes tradicionals de la predicació caputxina hispana. Amb tot, els caputxins catalans es mostraren força sensibles a les indicacions dels qui demanaven reformar la predicació, de tal manera que, aquests, s’esforçaren per donar una solidesa doctrinal més consistent als continguts, sense preocupar-se tant de la forma, tal com també ho vindicaren alguns predicadors caputxins, com ara Pedro José de Sevilla¹⁴⁰ i, sobretot, tal com ho postulà, molt enèrgicament, l’advocat italià Constantini¹⁴¹, autor de les *Cartas Críticas*; uns textos, aquests, molt il·luminadors que, una volta

137. MIGUEL DE SANTANDER, *Doctrinas para Misión*, f. xxii.

138. BPCSar, *Sermones Panegíricos del P. Joseph Francisco de Isla, de la Compañía de Jesús*. Madrid: Imprenta de la Viuda de Joaquín Ibarra 1793. A la guarda hi ha escrit: “A uso del P. Magín de Barcelona, Capuchino”; *ibid.*, *Sermones Morales*, Madrid 1792; aquest darrer volum duu aquesta indicació manuscrita a la portada: “Capuchinos de Barcelona”.

139. BPCSar, *Año Christiano, ó ejercicios devotos para todos los días del año. Contiene [...] una meditación después del Evangelio de la Misa y algunos ejercicios prácticos de devoción [...] Escribióle en francés el Padre Juan Croiset, de la Compañía de Jesús. Traduciale en castellano el P. Joseph Francisco de Isla, de la misma Compañía*. Madrid: En la Imprenta de Antonio Pérez de Soto 1766. A la portada hi ha una nota que diu: “Es del Convento de Capuchinos de Castellón. Los puso Fr. Agustín de Murcia, siendo Guardián. Año 1771”.

140. Cf. PEDRO JOSÉ DE SEVILLA, *Gritos del capuchino enfermo a todos los predicadores*. Sevilla 1724, 15-16: “Del daño que causan en la Iglesia los Predicadores, a quienes llama[n] Rethóricos por su crítico y pulido estilo, que los tales son los que destruyen y pervierten las Iglesias, pues nada menos procuran en sus sermones que compungir a penitencia, sinó divertir y sazonar los oídos”.

141. Constantini fou un advocat toscà que es mostrà delerós d’aixecar el nivell cultural de l’Església del seu temps a partir de la promoció dels ideals dels *novatores* i dels cercles de la Il·lustració catòlica italiana. El pensament de Constantini fou divulgat a casa nostra pel mataroní Antoni Reguart, autor de la versió castellana de les *Cartas críticas sobre varias cuestiones eruditas, científicas, Physicas y morales. A la moda y al gusto del presente siglo*, estampades en 12 volums l’any 1779 a Madrid.

traduïts per l'erudit mataroní Antoni Reguart a la llengua castellana, assoliren una notable divulgació a casa nostra. En una d'aquestes cartes crítiques, Constantini remarcava com algunes prèdiques li semblaven comèdies teatrals més que no pas homilies o sermons:

“Yo oigo el Sermón para aprovecharme, y no para examinar la actividad y energía del Predicador, para notar los defectos de su discurso, o para aprender nuevas frases. Me parece que dicho Padre, sólo exerce este ministerio por los fines de vanidad y de interés. Sus Sermones están sembrados de varios rasgos oratorios de proposiciones Geométricas y Físicas que encantan el auditorio, y producen aplausos, pero nada aprovechan para curar las dolencias interiores de quien le escucha. No obstante, dicho Padre halla en esto su mayor satisfacción; pues [ha] atraído el pueblo con semejantes bizarrías de ingenio, [y] logra el gusto de oír sus propios elogios que le conceptúen un Orador grande, ó no menos, en ver que la Iglesia en donde predica siempre está colmada de gentes. Yo, sin embargo, y algún otro de mejor gusto, hemos hallado no sólo afectación en lo exterior para la compostura del gesto y de la voz que excede los límites de la naturalidad, sino que también observamos, echa mano en sus Sermones de buenos pedazos de discursos traducidos de Autores Franceses y otros copiados de los Italianos, autoridades mendigadas, traídas violentamente con poca felicidad al intento. Además, se le nota desigual, los argumentos están mal distribuídos, y las pruebas, aunque expriman las proposiciones subalternas, son flojas para la prueba de los puntos principales. [Dicho Padre] ha predicado algunos Sermones sobre defectos particulares; pero a mi mas bien me parecen comedias que Sermones [...] Temo que el poco fruto que producen las predicaciones proceda de este principio; esto es, de que los Predicadores no saben predicarse a si mismos; si ante todas cosas se dedicasen a vencer sus propias pasiones, aprenderían y conocerían el vigor que se requiere para que vuelvan a la senda de la virtud los desencaminados. Es preciso que los Predicadores aprendan su ministerio de una figura Evangélica muy mysteriosa, Jesu-Christo [que] quiere corregir a los profanadores¹⁴² del Templo”¹⁴³.

La predicació en la tradició franciscana solia estar orientada a la conversió del poble fidel i anava directament vinculada al ministeri de

142. Al·lusions a l'expulsió que Jesús féu dels comerciants al Temple de Jerusalem; cf. *Biblia Sacra* Mt 21, 12-14 i, també, Jo 2, 13-22: “Nolite facere domum Patris mei domum negotiationis”.

143. J. A. CONSTANTINI, *Cartas Críticas*. Vol. III. Madrid 1779, 113-114.

la reconciliació. Els frares caputxins dedicats al ministeri del confessor-nari, per ajudar-se en llur ministeri solien emprar els manuals de teologia moral escrits pels destacats moralistes de l'orde, com ara els dels caputxins Jaume de Corella¹⁴⁴ i Fèlix d'Alamín¹⁴⁵; uns textos de caràcter pràctic que eren completats amb la lectura d'escrits morals i canònics publicats per diversos autors. Principalment se serviren del compendi *Salmanticense* de teologia moral (obra del carmelita descalç Valentín de la Madre de Dios)¹⁴⁶; les instruccions pastorals de sant Carles Borromeu¹⁴⁷; el *Tribunal confessoriorum* del dominic Martí Wigand¹⁴⁸ (professor a la universitat de Viena), a més d'una lectura molt sovintejada de les obres canonicomorals aportades pels famosos moralistes: Francisco de Toledo¹⁴⁹, Martín de Azpilcueta¹⁵⁰, Francisco Lárraga¹⁵¹ i Bartolomé de Medina¹⁵², principalment. Durant el segle XVIII fou força divulgada la *Catena Moralis* que escriví el P. Feliu de Cabrera; una obra que sortí

144. BHC, *Práctica del confessorario y explicación de las 65 Propositiones condenadas por la Santidad de N. SS. P. Inocencio XI [...] su autor el P. Fr. Jayme de Corella, religioso capuchino*. Barcelona: En Casa de Rafael Figueró 1689.

145. BHC, *Puerta de la salvación. Espejo de verdadera y falsa confesión [...] Su autor el Rmo. P. Fray Félix de Alamin, capuchino*. Madrid 1724, 487-520: "De las circunstancias impertinentes, cuentos, o defectos accidentales, que deben evitar los que frecuentan la confesión".

146. BPCSar, *Fuero de la conciencia y compendio Salmanticense [de] Moral. Obra utilissima para los ministros y ministerio del santo sacramento de la Penitencia [...] Última impresión añadida por el Padre Fr. Valentín de la Madre de Dios, Carmelita Descalço y Lector de Theología Moral*. Barcelona: Por Joseph Llopis 1708. Aquest llibre formà part de la biblioteca dels convents caputxins de Santa Madrona i de Manresa.

147. BPCSar, *Instrucciones de S. Carlos Borromeo sobre la administración del Sacramento de la Penitencia*. Madrid: Por Joaquín Ibarra 1768.

148. BPCSar, *Tribunal confessoriorum [...] Opera ac studio R. P. Martini Wigandt*. Venetiis: Apud Nicolaum Pezzana 1733; volum procedent del convent de caputxins de Manresa.

149. BPCSar, *Francisci Toleti ex Societate Iesu, S. R. E. Presbyt. Card., Instructio sacerdotum ac Pœnitentium*. Venetiis: Apud Petrum Mariam Bertranum 1609; exemplar procedent de la biblioteca conventual dels caputxins de Tremp.

150. BPCSar, *Enchiridion sive Manuale confessoriorum et pœnitentium [...] Auctore Martino ab Azpilcueta, doctore navarro*. Venetiis: Apud Iuntas 1579; exemplar procedent de l'antiga biblioteca dels caputxins d'Arenys.

151. BPCSar, *Promptuario de la Theologia Moral muy útil para todos los que se han de exponer de Confessores, y para la debida administración del Santo Sacramento de la Penitencia [...] Su autor el R. P. Francisco Lárraga, Regente de la Universidad de Pamplona, Orden de Predicadores*, Madrid 1750.

152. BPCSar, *Breve instrucción de cómo se ha de administrar el sacramento de la penitencia [...] compuesta por el Padre Maestro Fray Bartholomé de Medina*. Lérida: Por Luis Manescal 1615. Aquest volum havia format part de l'antiga biblioteca conventual dels caputxins d'Olot.

estampada en dos volums l'any 1731 dels obradors tipogràfics de la Universitat de Cervera¹⁵³.

Els caputxins que s'havien de dedicar a atendre les confessions dels seglars se'ls demanava que fossin doctes, prudents i de vida molt exemplar, i que evitessin de fer massa feixugues les confessions¹⁵⁴. Els caputxins de tarannà més rigorista van optar per seguir les orientacions aportades pel moralista Daniel Concina¹⁵⁵ († 1756); un autor dominic que àdhuc fou seguit per alguns missioners en els territoris d'ultramar. En efecte, el superior de la missió caputxina de la Guaiana, Bru de Barcelona, amonestà severament el missioner Jaume de Puigcerdà perquè es negà a batejar un grup d'indígenes, car el missioner volia que aquestes confessions s'orientessin no pas segons llur tradició ameríndia, sinó amb les directrius de caire rigorista del moralista Daniel Concina¹⁵⁶!

En l'apartat següent volem presentar algunes de les figures més rellevants de la predicació caputxina durant els dos primers segles de vida caputxina a Catalunya. Després tractarem, exclusivament, en un darrer apartat, sobre l'abast i característiques de l'homilètica caputxina durant el segle XVIII oferint, així, una visió força global de la predicació d'inspiració franciscana, segons la tradició caputxina, en el període Barroc.

PREDICADORS DE RENOM AL LLARG DELS SEGLES XVI I XVII

El P. Basili de Rubí, en estudiar el primer segle de vida caputxina a Catalunya, ja manifestà que dins de la primera generació de frares, Mateu de Guadix¹⁵⁷ fou cèlebre en la predicació i que, retornat de la població manxega del Viso del Marqués, “predicà a Barcelona la quaresma a l'església de sant Jaume. També destaca-

153. BHC, *Catena Moralis [...] per R. P. Fr. Felicem a Cabrera, capucinum Provinciae Cathalonie Theologum*. Cervariae: Per Thomam Senant 1731 (2 volums).

154. APCC, *Ordenaciones Generales*. Vol. I (Esteve de Cesena, Roma 1671), “Acerca de los confesores [...] tanto de seglares como de religiosos, [sean] hombres doctos y prudentes y de vida exemplar, y para que no se hagan odiosas y pesadas las confesiones, esten bien advertidos los PP. Confesores”.

155. BPCSar, *Theologia Christiana Dogmatico-Moralis, auctore F. Daniele Concina Ordinis Prædicatorum. Tomus nonus, de sacramento penitentiae eiusque ministro*. Venetiis: Apud Simonem Occhi 1750.

156. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *Tres segles de vida missionera*. Barcelona 2006, 146-147.

157. Cf. *Biografía Hispano-Capuchina*. Barcelona 1891, 3-5.

ren en la predicació els ex-observants Àngel del Mas¹⁵⁸, apòstol del Rosselló, i també Salvi Forest d'Hostalric¹⁵⁹ i Josep Rocabertí de Barcelona¹⁶⁰.

El *modus concionandi* dels caputxins de Catalunya gaudí d'una gran acollida en el poble fidel, tant als territoris del Principat com a les poblacions del Rosselló. En el període inicial de la vida caputxina a Catalunya destacà la fervorosa predicació de Josep de Sant Feliu de Guíxols¹⁶¹, un religiós que procedia dels carmelites i que l'any 1587 ingressà als caputxins¹⁶². També esdevingueren força famoses les homilies de fra Pau de Sarrià, especialment el panegíric que l'any 1639 predicà, en llengua castellana, a la capella de sant Jordi al palau de la Generalitat i que, posteriorment, fou estampat a la impremta Nogués¹⁶³, propietat de la família de la beata Maria-Àngela Astorch, caputxina¹⁶⁴.

Durant el provincialat de fra Bernardí d'Alhama (anys 1590-1593), i mentre s'anava vertebrant la província caputxina de Catalunya, s'establí a la ciutat de Barcelona el famós predicador Alfons Lobo de Medina Sidonia¹⁶⁵, un orador de gran eloqüència i molt versat en les Sagrades

158. Cf. BASILI DE RUBÍ, «Espiritualidad de los religiosos fundadores de la Provincia capuchina de Cataluña»: *EstFr* 79 (1978) 40-41: "Procedía de la regular observancia y entró capuchino [...] Compuso un *Abecedario espiritual* y, lleno de virtudes y méritos, murió en el convento de Montecalvario en el año 1599".

159. Escriví un tractat d'oració mental que restà inèdit, vegeu Dionís de Gènova, *Bibliotheca Scriptorum Ordinis Minorum S. Francisci Capuccinorum*, Genuæ 1680, 451-452: "Sylvius ab Hostalrich, natione Hispanus, Provinciæ Cataloniae [...] scripsit opusculum *De Oratione mentali*".

160. BASILI DE RUBÍ, *Un segle de vida caputxina a Catalunya*. Barcelona 1978, 101-102.

161. Morí en el primitiu convent de les Ermites de Girona, el dia 24 de maig de l'any 1628; cf. BASILI DE RUBÍ, *Necrologi*, 145.

162. Cf. *Biografía Hispano-Capuchina*, 542-543: "Fué Religioso Carmelita calzado [...] vistió nuestro santo hábito capuchino en el año 1587, con deseos de mayor perfección. Su predicación iba acompañada de tanto celo y espíritu".

163. BHC, *Panegyrico de las grandezas del ínclito y gloriosísimo mártir San Jorge, gran Patrón del nobilísimo Principado de Cataluña. Predicado en la suntuosa capilla de la Ilustrísima Casa de la Deputación, por el Padre fray Pablo de Sarriá*. Barcelona: Por Gabriel Nogués 1639.

164. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *Les clarisses-caputxines a Catalunya i Mallorca*. Barcelona 2002, 367.

165. Sobre la vida i projecció pastoral del P. Alfonso Lobo de Medina Sidonia, hom pot mirar els documents editats per C. CARGNONI, *I Frati Cappuccini. Documenti e testimonianze del primo secolo*. Vol. II. Roma 1988, 506-527, doc. 65: "La Predicazione di

Esriptures. Aquest frare, a la població de Milà, fou el predicador més preferit de sant Carles Borromeu i, a Roma, comptà també amb l'estimació del papa Gregori XIII¹⁶⁶.

El pare Lobo, fou un religiós que “no aflojaba un momento sus fervores”¹⁶⁷ que a Itàlia, l'any 1574, procedent dels framenors descalços de Castella, demanà d'ingressar a la reforma dels caputxins. Fou a Roma que Alfons Lobo, juntament amb els seus bons amics sant Felip Neri¹⁶⁸ i sant Feliu de Cantalice¹⁶⁹, fomentà devocions que assoliren una gran acceptació popular, com ara la visita a les *sette chiese* de Roma durant els diumenges de quaresma. Alfons Lobo compartí l'amistat amb els sants del seu temps¹⁷⁰ i morí, en opinió de santedat, al barceloní convent de Montcalvari el dia 15 d'octubre de 1593.

El pare Lobo escriví algunes obres de gran solidesa espiritual, com el seu comentari al llibre del profeta Isaïes¹⁷¹ i, també, a més,

Alfonso Lupo e Mattia de Saló, secondo Federico Borromeo”. A guisa de complement, vegeu també F. MERELLI, «P. Alfonso Lupo, cappuccino e San Carlo Borromeo»: *L'Italia Francescana* 64 (1969) 139-148.

166. BHC, *Epítome historial de las principales excelencias de la Seráphica Religión de los Capuchinos, formado por Pablo de Ézija*, Barcelona 1747, 23: “De los Predicadores del Papa. El V. P. Fr. Alonso Lobo, natural de Medina Sydonia en la Andalucía baxa, honróle con este sagrado empleo Gregorio XIII, movido de sus heroicas virtudes y de la fama universal con que era venerado en toda España e Italia por un Apóstol en su predicación evangélica. Tuvo estrechísima amistad con San Phelipe Neri y San Carlos Borromeo. Murió con fama de santidad en el convento de Barcelona, año de 1593”.

167. BUB, Ms. 1680, *Poesías varias*, f. 66.

168. Cf. P. SERRA I POSTIUS, *Prodigios y finezas de los Ángeles*, Barcelona 1726, 106-107: “De Fr. Alfonso Lobo, a quien San Felipe Neri vió, predicando un sermón en Roma, como la Reyna de los Ángeles le asistía, y le iba dictando las palabras que predicava”.

169. BUB, Ms. 1680, *Poesías varias*, f. 58: “El P. Alfonso Lobo [...] sus virtudes le merecieron ver en Roma como la Virgen María puso el Ninyo Jesús en los brazos de San Félix de Catalicio”.

170. Per exemple, a més de la ja esmentada vinculació amb sant Felip Neri i sant Feliu de Cantalici, el pare Lobo mantingué una sòlida amistat espiritual amb el venerable Diego Pérez de Valdivia (deixeble de sant Joan d'Àvila) i amb la fundadora de les carmelites descalces de Barcelona, Catalina de Cristo († 1594), companya i col·laboradora de santa Teresa de Jesús; vegeu V. SERRA DE MANRESA, «Alfonso Lobo y la Venerable Catalina de Cristo»: *EstFr* 90 (1989) 143-148.

171. BHC, *Epítome Historial de las grandezas de la Seráphica Religión de los Menores Capuchinos*, Madrid 1754, 318: “Fray Alfonso Lobo de Medina Sidonia escribió *Commentaria Litteralia et Moralia in Isaiam Prophetam*. Estas obras, por mandato del Eminentísimo Cardenal Federico Borromeo, arzobispo de Milán, se guardan en la Biblioteca Ambrosiana”; cf. *Esriptors de la Provincia caputxina...* dins *Franciscalia* (1928) 230.

preparà una magnífica exposició exegeticoespiritual al Parenostre¹⁷². A la Biblioteca Universitària de Barcelona es conserva un text manuscrit, encara inèdit, que conté sermons d'advent i de quaresma predicats per Alfons Lobo. Es tracta d'unes composicions homilètiques, de fort regust bíblic¹⁷³, que ens mostren la seva manera de predicar. El pare Lobo solia afirmar que “debajo del celo de santidad se encierra grande malicia”¹⁷⁴, car es deia a si mateix: “No soy como el mal pastor que aunque vea la oveja en las uñas del lobo calla”¹⁷⁵. Alfons Lobo, com a bon framenor, predicà fervorosament en contra dels vicis i exhortà tothora a practicar les virtuts, tal com està prescrit en la Regla¹⁷⁶ de sant Francesc d'Assís.

Durant aquesta primera etapa de la predicació caputxina a Catalunya, cal fer esment de la beneficiosa incidència espiritual en l' *ars prædicandi* dels caputxins catalans de les obres del reverend Diego Pérez de Valdivia († Barcelona 1589), un eclesiàstic molt eminent (deixeble del doctor de l'Església, sant Joan d'Àvila), i molt directament vinculat als frares caputxins de Catalunya, de qui els frares seguiren el seu *modus concionandi*, car van assumir-lo en llur metodologia homilètica¹⁷⁷.

En la secció de manuscrits de la Biblioteca Universitària de Barcelona hi ha una interessant col·lecció d'homilies de final del segle XVI, procedent dels caputxins de Santa Eulàlia de Sarrià¹⁷⁸. Són uns textos

172. BNMadrid, Ms. 6078, *Tratado y espusición hecho sobre la oración del Pater Noster por el muy Rdo. P. Fray Alfonso Lobo de la Orden de los descalzos. Hecha [en el] año 1569*; vegeu també a la BUB, Ms. 1739, *Expositio Pater noster fertur esse a patre Lobo*, ff. 220-238.

173. BUB, Ms. 1069, *Sermones de Adviento y Quaresma...* ff. 39-396 i també ibíd., Ms. 1739, que conté sermons d'Advent i Quaresma juntament amb un comentari de l'oració dominical. A propòsit d'aquest sermons, segurament predicats al convent de Montcalvari de Barcelona, vegeu E. DURAN, *Repertori de manuscrits*. Vol. II. Barcelona 2000, 354-355 i 687-688.

174. BUB, Ms. 1069, *Sermones*, ff. 37-39: “Dominica [tertia] Adventus duplicata Fr. Ildephonsus Lupus [...] debaxo del zelo de sanctidad se encierra grande malicia, y pretendían estos hacer Dios de su mano, que no quisiesse sino lo que ellos querían”.

175. BUB, Ms. 1069, *Sermones*, f. 42.

176. Cf. *Regula Bullata*, Cap. IX, “De prædicatoribus [...] annuntiando vitia et virtutes, pœnam el gloriam, cum brevitate sermonis”.

177. BPCSar, *De Sacra Ratione Concionandi. Opus Iacobi Peresii a Valdivia*. Barcelona: Tip. P. Mali 1588.

178. Cf. BASILI DE RUBÍ, «Manuscrits caputxins a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona»: *EstFr* 72 (1971) 110. A la portada del Ms. 1739 de la BUB, que és un recull miscel·lani titulat *Sermones de Adviento y Cuaresma*, hi ha estampat un segell que diu *D. S. Eulalia*.

homilètics molt significatius que posen de manifest la ineficàcia de la sola predicació sense l'ajut de la gràcia¹⁷⁹:

“Perque aixís com la ovella no pot viure sens pastor que la guard[a] del llop y la aporta a pasturar, així lo home no pot viure sens llum, ni sustentat-se sens pa, ni respirar sens ayre ni ser guardat del enemich mortal nostre, lo dimoni, ni pot viure spiritualment sens gratia, perque tot lo que reb [...] del seu d[ueñ]o y pastor”¹⁸⁰.

A partir del segle XVII, a més de les tradicionals predicacions caputxines, pròpies dels temps d'advent i de quaresma i les prèdiques de les missions parroquials o populars, els caputxins catalans predicaren, ocasionalment, en l'escaiença de les grans festes litúrgiques i també pels anys jubilar¹⁸¹, especialment durant les festes majors i patronals d'arreu de Catalunya en assumir els sermons de les respectives novenes preparatòries¹⁸². Durant el segle XVII foren predicadors força sol·licitats els caputxins: Josep de Tàrraga, Hermenegild de Montblanc, Hilarió de Barcelona, Lluís de Figueres, Ignasi de Sant Feliu Sasserra, Carles de Manresa i Gabriel de Granollers¹⁸³ que, repetidament i força vegades, foren demanats com a predicadors quaresmals pels consellers de la ciutat de Manresa¹⁸⁴.

En aquesta època barroca, amb una predicació d'encuny genuïnament tridentí, els frares maldaven per tal d'eradicar qualsevol vestigi de superstició, o reducte del paganisme, en la vida quotidiana, principalment a través de la predicació de missions parroquials en l'àmbit de la

179. BUB, Ms. 1739, *Sermones...* f. 71: “Pro Dominica in albis [...] Bé poden reprendre pares y mares y predicadors, que si Déu no es posa enmig ab la sua gràcia [...] què fem de predicar si Déu no parla dintre lo interior del cor [...] sols Ell sap ensenyar y no altre. Los altres ensenyan a las orellas y Déu al cor.”

180. BUB, Ms. 1739, *Sermones...* f. 75: “Pro Dominica [secunda] post Pascha. Ego sum Pastor Bonus”.

181. BHC, *Any Sant o Jubileu General ab que se dispensa plenament lo tresor de la Iglésia als fidels per lo P. Fr. Joseph de Mataró, caputxí*. Manresa: Per Martí Trullàs, s. d.

182. BHC, *Novenari que consagra agrañida la Ciutat de Manresa al major culte, honor y glòria dels seus amats Protectors y nobilíssims Màrtirs del Senyor, S. Maurici, S[anta] Ignès y S. Fructuós. Compost per un Religiós Caputxí*. Manresa: Per Ignasi Abadal, s. d.

183. AHCM, *Acords Municipals*. Vol. I-38 (Manresa, 1 d'abril 1698): “Per aclamació han elegit, y nomenat en Predicador de la Coresma del any següent de 1699 lo mateix Rvnt. P. Fra Gabriel de Granollers, religiós caputxí, ab la mateixa charitat”.

184. AHCM, *Registres de Cartes*, R. 1087-1090 (Manresa, anys 1589-1679).

Catalunya rural. Per exemple, en una catequesi en contra de les supersticions, impartida en una la població camperola durant la celebració d'una missió itinerant, el predicador remarcà que:

“Usar de algunas herbas que tenen virtut per a curar algun mal, no sols és lícit sinó obligació [d'usar-les]¹⁸⁵; però si los remeis o medis són supersticiosos, ni'ls debem ni podem usar en bona consciència. És, pues, superstició, y per conseqüent pecat mortal: aquell remei dels tres nusos de sarment per curar la fístola, en lo qual molts tenen tanta fe que, posant la mà sota de un banc lo que pateix de fístola, y tallant algun altre los tres nusos junts sobre de ell dihuén, entre tant, *fístola y tot mal, veste'n sinó avall*, ja se tenen per curats. També és superstició prendre per curar de lloadura dos canyetes, i posant-las sobre del que està lloamat, ab certas paraulas que no las entench, se venen a encrehuar [...] No és menor disbarat lo pastar en lo segon dia de Carnastoltas, (no falta qui ho ha fet), per a fer bona cullita de naps; collita de pecats, sí que la tindrà! És també superstició (y lo fan alguns), lo guardar los ous que posan las gallinas mentres Nostre Senyor está en el Monument¹⁸⁶, dient que són bons per a moltas cosas; sent així que la millor cosa és menjar-se'ls al caliu o ab truitada! La mateixa ridiculesa ab que, aquella dona, se posa la mantellina quan posa la lloca, dient que de aquesta manera de tots los ous ixen pollas negras. I què direm de aquelles personas que, de sentir cantar al gamarús, la òliba, cucut ó altre auCELL, tenen per cert se moriran ells ó altres? Totas són supersticions, y per això són pecat mortal y, si fins ara vos ha excusat la ignorància, no vos excusarà de aquí al davant, perquè no podreu dir que no esteu avisats”¹⁸⁷.

Després d'aquesta fugaç i sumària presentació d'alguns dels predicadors en la primera etapa de la vida i projecció dels caputxins a la

185. Sobre aquesta temàtica, vegeu V. SERRA DE MANRESA, *Els caputxins i les herbes remeieres*. Barcelona 2011, 25-80; Id., *Pócimas de capuchino. Hierbas y recetas conventuales*. Barcelona 2013, 43-96; Id., *Hortalisses i flors remeieres. Les herbes santes dels caputxins*. Barcelona 2014, 29-99.

186. Es refereix a la solemne reserva eucarística del Dijous Sant, coneguda amb el nom de *Monument*, sagrari monumental on es col·loca el Santíssim per a la comunió del Divendres Sant. Una explicació més extensa, amb l'evolució dels espais i forma del monument al llarg de la història, fou aportada per J. BRAUN, *Diccionari litúrgic*. Barcelona 1925, 181.

187. BHC, *Explicació clara y copiosa de la Doctrina Christiana*, ff. 14-16.

Catalunya dels segles XVI i XVII passem, seguidament, a oferir una aproximació, una mica més detallada, al *modus concionandi* dels principals predicadors durant el segle XVIII.

L'HOMILÈTICA DELS CAPUTXINS DE CATALUNYA AL LLARG DEL SEGLE XVIII

En treballs anteriors ja hem tractat d'aspectes diversos de la predicació dels frares caputxins en el context de la Catalunya del Barroc¹⁸⁸, on hem assenyalat com el *modus concionandi* dels frares caputxins, ja des de la primera meitat del segle XVI, començà de renovar-se i d'obrir-se a expectatives de gran fecunditat pastoral. Tanmateix, aquest *modus concionandi*, poc després, es va veure afectat i notablement condicionat per la prohibició tridentina d'interpretar lliurement la Sagrada Escripura.

En efecte, després del Concili de Trento la majoria dels predicadors catòlics –també els caputxins–, temerosos de desviar-se de la interpretació eclesial de la Bíblia¹⁸⁹ optaren per centrar llurs esforços en acurar de manera exagerada l'elaboració de la forma externa del discurs i, no tant, en maldar per garantir una bona fonamentació bíblica dels continguts homilètics de tal manera que, massa sovint, malauradament es deixaren els conceptes doctrinals a un segon terme ja que la preocupació dels predicadors se centrà, quasi exclusivament, en els aspectes formals. Amb tot, cal fer esment d'algunes excepcions com, per exemple, les prèdiques del caputxí Maties de Salò (1535-1611), que estructurarà les seves homilies tot esguardant la figura del *Christus patiens*¹⁹⁰, especialment en el contingut dels sermons que pronuncià a les poblacions italianes de Brescia, Salò, Vicenza i Gènova.

188. Cf. V. SERRA DE MANRESA, «Misiones parroquiales y predicación capuchina»: *Memoria Ecclesiae* IX (1996) 477-488; Id., «La predicació dels caputxins catalans al llarg del segle divuit»: *AStar* 69 (1996) 87-118.

189. A partir de la segona meitat del segle XVIII alguns sermons adquiriren un to força més bíblic pel fet que bona part dels predicadors es van dedicar a descriure relats bíblics dins del cos de l'homilia. A guisa d'exemple, vegeu a la BUB, Ms. 1431, Antoni de Sarrià, *Expresiones varias*, f. 86: "Abraham no perdona fatiga en busca de los pobres, se pone en acecho para encontrarlos, se arroja a sus pies, les ruega aún con lágrimas que le hagan la gracia de entrar en su casa y recibir lo mejor que hubiese en ella." A propòsit de la manera d'emprar la Sagrada Escripura, vegeu a la BUB, Ms. 53, *El nuevo orador instruido. Retórica Sacra. Su autor el R. P. Fr. Atanasio de Barcelona*, Sabadell 1758. Vol. IV "Libro quarto. De la Sagrada Escritura y modo de usarla", f. 1 i ss.

190. Cf. R. CUVATO, "La Parola fa strada a Cristo". *La prediche inedite di Avvento di Mattia Bellintani da Salò*. Roma 2010, 41-651.

La majoria de les prèdiques pronunciades *a la caputxina* durant l'època barroca eren força treballades en l'eloqüència i en l'estil però, tal com suara al·ludíem, pel que fa als continguts doctrinals, aquests sermons, solien ser força migrats, a excepció d'alguns predicadors als quals ens hem referit més amunt, principalment Alfons Lobo de Medinasidonia († 1593), Maties Bellintani de Salò († 1611) i, entre d'altres també, Gabriel Macià de Canet († 1680), que divulgaren els principals continguts de la doctrina catòlica.

De la situació decadent i excessivament abarrocada de la predicació caputxina, prou que se'n dolgué Miquel de Santander, qui exhortà els caputxins a eradicar la teatralitat i les gesticulacions en llurs sermons i que, sobretot, fossin dedicats més esforços per enriquir llurs homilies amb continguts de caràcter doctrinal:

“Nuestra desgracia ha sido que, sin tener su virtud y sus talentos [el de los antigüos], abrazamos los mismos ministerios y acompañamos la Palabra de Dios de varias maniobras ruidosas, que debilitaban su virtud, y ridiculizaban al predicador. No han olvidado los oyentes, todavía, el crugir de las cadenas, los faroles para buscar las almas perdidas, y otros inventos semejantes que manifestaban, bien a las claras, la pobreza de nuestros talentos, la miseria de nuestros sermones, y la ignorancia de nuestros oyentes”¹⁹¹.

Pel que fa a l'exhortació a la conversió i a reformar els costums en la vida del poble fidel, aquesta anà sempre acompanyada d'una invitació feta pels predicadors a practicar la confessió sacramental. Per exemple, la Biblioteca Hispano-Caputxina conserva un volum manuscrit que conté una selecció dels sermons pronunciats per Alexandre de Sabadell († 1840), en la seva majoria enfocats a la fructuosa recepció del sagrament de la reconciliació, o penitència, a través de la realització d'una bona confessió general. Aquests sermons del pare Alexandre també contenen algunes reflexions de caràcter complementari sobre la mort i el judici universal, amb una glossa final titulada “alivis de la Divina Misericòrdia”. Alexandre de Sabadell solia convidar el poble fidel a no dilatar la penitència i, per tal de forçar la confessió, parlava dels efectes de la luxúria a través de la metodologia pròpia de la pastoral de la por i

191. MIGUEL DE SANTANDER, *Doctrinas y Sermones para Misión*. Madrid 1800, f. XXI.

la culpabilització, que fou tan característica de la predicació del període Barroc; un estil pastoral que es consolidà i es mantingué vigent fins als anys de l'exclaustració¹⁹².

Un dels predicadors amb més renom a la Catalunya del segle XVIII fou Manuel de la Pobla de Segur († 1782)¹⁹³. Aquest actiu i conegut predicador, durant força anys féu de lector, o professor, en el convent de caputxins de Vic. Manuel de la Pobla centrà la seva predicació en els temes de la Passió de Crist amb l'objectiu prioritari d'assolir la conversió del poble fidel servint-se, tal com era costum de l'època, dels recursos de l'emotivitat i dels efectes psicològics de la por¹⁹⁴, tal com es pot comprovar amb la lectura del "sermó vespertino de la mort", del "sermó vespertino del abús de misericòrdia" i del "sermó vespertino de la confessió"¹⁹⁵.

Fra Manuel de la Pobla també pronuncià alguns panegírics en ocasió de la celebració de les festes dels sants (com sant Miquel, sant Josep, sant Antoni de Pàdua, sant Bonaventura, sant Serafi de Montegranario). També predicà sermons en les festes marianes (especialment la Puríssima i la Divina Pastora)¹⁹⁶ i, àdhuc, pronuncià sermons en les festes patronals de distintes esglésies i cases religioses de Catalunya, tal com ho reflecteixen els títols dels seus sermons: "Sermón de la Virgen del Claustro de Tarragona"; "Sermón de San Joseph predicado en las Descalzas de Vich"; "Sermón del dardo de santa Teresa" (que predicà l'any 1758 en ocasió de la festa de la transverberació de santa Teresa a la comunitat de carmelites descalces de Vic); "Sermón segundo de santa Theresa predicado en el mismo convento de Descalzas de la Ciudad de Vich en el año 1760"; "Sermón de la Assum[p]ta predicado en el día de su octava en la Catedral de Vique, 1760"; "Sermó del P. S. Francesch predicat en Manresa, any 1766"; "Sermón de Santo Domingo, predicado en la Iglesia de Santa Clara de Manresa, día de Santo Domingo, año 1767"; "Sermó de la Purificació de Maria Santíssima de l'any 1767,

192. BHC, ALEXANDRE DE SABADELL, *Sermons*, s.f.

193. Fra Manuel de la Pobla (1725-1782), caputxí des del 1745, una volta ordenat sacerdot destacà com a predicador. En morir a Tarragona era qualificador del Sant Ofici; cf. BASILI DE RUBÍ, *Necrologi*, 276.

194. Aquests aspectes foren analitzats per J. DELUMEAU, *Le péché et la peur: la culpabilisation en Occident, XIII-XVIII siècles*. París 1983.

195. BUB, Ms. 641, *Sermons quadragesimals del P. Fr. Manuel de la Pobla*, s.f.

196. BUB, Ms. 643, *Sermons del P. Fr. Manuel de la Pobla*, f. 145: "Sermón de la D[ivina] Pastora".

predicat a la Catedral de Manresa, dia 2 de febrer del mateix any”; “Sermón de S. Clara de Asís predicado en las Monjas de S. Clara de la Ciudad de Lérida, 1768”; “Sermó de S. Andreu Apòstol predicat a la parroquial de Mataró”; “Sermón del Nombre de Jesús predicado en la Cathedral de Tarragona, 1 de Enero 1771”; “Dia 18 de mars, sermó de la Dedicació de la Iglésia de la Mare de Déu de Vall de Flors en Tremp”¹⁹⁷, entre d’altres.

La predicació quaresmal fou també una de les principals dedicacions pastorals de Manuel de la Pobla. Els textos de les seves homilies quadragesimals són particularment útils per introduir-nos al llenguatge i a la metodologia emprada per aquest destacat predicador caputxí de casa nostra. A guisa d’exemple oferim aquest significatiu fragment:

“Mirau fidels, qual han pesat nostras culpas a nostre Bon Jesús! Mirau bé qual lo han posat nostras maldats: *vere languores nostros ipse tulit et dolores nostros ipse portavit*¹⁹⁸. Los fumillos de nostra altivesa y supèrbia *ipse tulit*, y la corona de bárbaras espinas que en cástich mereixem *ipse portavit*; los apetits de nostras avarícias *ipse tulit*, y los durs claus que mereixiam *ipse portavit*; nostra abominable torpesa *ipse tulit*, y els cástichs dels despietats açots *ipse portavit*. Oh ànima! mira’l com està! vina depressa a demanar-li perdó, mira que ja li va faltant la respiració, ja se li acaba el aliento, ja li palpita lo cor, ja estan morts los llavis, ja se obscureixen los ulls, ja vol inclinar lo cap; vina luego, que ja li arrenca la ànima, ja va a entregar lo Esperit a son Etern Pare; però diu que té set: *Sitio*¹⁹⁹! Aygua, ànimas; ompliu-me aquesta [meva] mà de llàgrimes: una llàgrima feel, una llàgrima de almoyna per a aquest pobre ajusticiat per nostres pecats. Mira que está abrasant-se de set! Señor, preneu aquesta Aygua que en llàgrimas tiernas destilarán compassius los ulls de mos oyents. Però, ay dolor! *cum gustasset noluit bibere*²⁰⁰. Aquí va esta aygua, aquí vos torno vostras llàgrimas, que no las vol Christo, per ser més nades de la cerimònia de las paraules y efecte natural, que [no pas] del sentiment del cor. Si no [hi] ha, Jesús

197. BUB, Ms 642, *Sermones del P. Fr. Manuel de la Pobla*, núms. 13-18.

198. Cf. *Biblia Sacra*, Prophetia Isaiaë 53,4: “Vere languores nostros ipse tulit, et dolores nostros ipse portavit”.

199. Cf. *Biblia Sacra*, Evangelium Secundum Ioannem 19,28: “Ut consumaretur Scriptura dixit: Sitio”.

200. Cf. *Biblia Sacra*, Evangelium Secundum Mathæum 27,34: “Et, cum gustasset, noluit bibere”.

meu, qui vulga plorar las culpas, si no hi ha qui vulga demanar-vos perdó, si falta qui vos demània misericòrdia; jo ab David vos la demano: *Auribus percipe D[omi]ne. Intende voci deprecationis meae*²⁰¹. Misericòrdia vos demano, Pare de Pietat; Misericòrida, Pare de Clemència!; mirau que so[c] criatura vostra. Vència vostra bondat ma malícia, perdonau-me Señor que ja me [penedesch] de lo més íntim del cor de haver-vos offés. Perdonau-me, Pare clementíssim, y no permetau que se pèrdia la mia ànima”²⁰².

Cal assenyalar que la predicació més rellevant de fra Manuel de la Pobla fou la pronunciada en ocasió de les cerimònies inaugurals de nous temples²⁰³, i també durant les festes patronals de monestirs i cases religioses²⁰⁴. Malgrat el context tan abarrocat de l'època, Manuel de la Pobla va saber imprimir un to força franciscà a les seves prèdiques, per exemple l'any 1766, en la festa de sant Francesc que predicà al convent de frares caputxins de Manresa, inspirà el sermó en la paràfasi al *Paternoster* que escriví sant Francesc: “Quant fareu oració (deya lo Sant), direu així: *Pare nostre*, beatíssim y santíssim criador y consolador nostro, *qui estau en los cels*, en los àngels i sants, illuminau-nos”²⁰⁵.

En alguns convents caputxins, però, la festa de sant Francesc era predicada per religiosos del veïnat, especialment per frares dominics seguint una venerable tradició i, també, a voltes, per jesuïtes i àdhuc per mercedaris, tal com succeí, per exemple, l'any 1701 en el convent de Tortosa, segons consta en un sermonari de fra Felicià de Puigcerdà²⁰⁶.

201. Cf. *Biblia Sacra*, Liber Psalmorum 16,1: “Exaudi Domine, iustitiam meam; intende deprecationem meam, auribus percipe orationem meam”.

202. BUB, Ms 641, *Sermons quadragesimals del P. Fr. Manuel de la Pobla*, s.f.

203. Cf. MANUEL DE BARCELONA, *Sermón panegyrico que en las plausibles fiestas [...] por la dedicación del nuevo Templo erigido en la Barceloneta al glorioso arcángel san Miguel*. Barcelona: Por Juan Jolis [1755].

204. BHC, *Sermón del máximo doctor de la Iglesia San Gerónimo, que predicó el R. P. Ignacio de S. Vicente de Llaveneras, predicador capuchino de la Provincia de Cataluña, en la iglesia de las Religiosas Gerónimas, el día 30 de septiembre de 1813*. Palma: En la Oficina de Brusi 1813.

205. BUB, Ms. 632, *Sermones del P. Fr. Manuel de la Pobla*, f. 149: “Sermó del P. S. Francesch predicat en Manresa, añ[y] 1766”.

206. BHC, *Quaresma de Frai Feliciano de Puigcerdà*, s.f. “St. Francesch predicat per lo pare Comenador de la Mercè. Any 1701 en lo Convent de Caputxins de Tortosa”.

Una selecció dels principals sermons predicats pels frares caputxins en la Catalunya setcentista en ocasió de les grans festes i solemnitats, fou posteriorment editada en quadernets. A tall d'exemple esmentem l'estampació de les prèdiques dels més notables predicadors: Agustí de Puigcerdà²⁰⁷, Fèlix de Tremp²⁰⁸, Josep-Francesc de Vic²⁰⁹, Gaspar de Barcelona²¹⁰ i Gregori de Falset²¹¹.

Un nombre significatiu dels sermons predicats per l'estament eclesiàstic al llarg del segle XVIII a Catalunya, i també arreu d'Espanya, fou d'un exagerat barroquisme literari i sense massa interès pastoral per mor de la migradesa del missatge evangèlic, tal com hem anat assenyalant. Tanmateix, ran dels esdeveniments de la Revolució Francesa la predicació es nodrí, de bell nou, de continguts específicament doctrinals i àdhuc incorporà temes polèmics. A poc a poc s'anà configurant una homilètica força polititzada, marcadament antiliberal i de caràcter reaccionari que es volia oposar, evangèlicament, al nou estat social d'una Europa que, a través de la revolució social, pretenia posar fi als privilegis estamentals propis de l'Antic Règim, especialment durant el període de la Guerra Gran (1793-1795), en temps del rei Carles IV i, també, en el Trienni Liberal (1820-1823)²¹², durant el regnat de Ferran VII.

207. BHC, *Modelo de penitentes. Sermón sobre las lágrimas de Magdalena que el día 22 de julio de 1787 en la solemne fiesta que anualmente consagra a la Santa la Muy Ilustre Ciudad de Mataró [...] dixo el P. Fr. Agustín de Puigcerdá*. Mataró: Por Juan Abadal 1787.

208. BHC, *Sermón de Ntra. Sra. de la Piedad, que predicó en su antigua capilla construida en el Claustro de la Santa Iglesia Cathedral de Urgel, en 25 de mayo de 1783, el Muy R. P. F. Félix (Soler) de Tremp*. Seo de Urgel: Por Joseph Mas 1783.

209. BHC, *Correlativo testimonio entre la Ciudad de Vich y sus ínclitos patronos S. Luciano y S. Marciano. Sermón que en los solemnes anuales cultos [...] dixo el M. R. P. F. Joseph-Francisco de Vich*. Vic: Por Joseph Tolosa 1783.

210. BHC, *Sermó gratulatori per la protecció del generalíssim sant Narcís que experimentá la Ciutat Illustre de Gerona, en las insignes victòrias que alcansaren nostras valerosas tropas contra lo exèrcit francès, en los dias 20 de juny y 16 de agost del any 1808 [...] Predicá lo R. Pare Fr. Gaspar de Barcelona, Religió y Missioner Caputxí*. Girona: Imp. Agustí Figaró, s. d.

211. BHC, *La Luz Manresana una y trina, trina y una. Poderoso atractivo del entendimiento y de la voluntad [...] Sermón segundo eucarístico que el día 21 de Febrero de 1820 [...] dixo el P. Predicador de la Quaresma de la Seo Fr. Gregorio de Falset, capuchino*. Manresa: Por Ignacio Abadal 1820.

212. Els predicadors hispans més destacats d'aquesta tendència reaccionària foren els caputxins Diego-José de Cádiz i Rafael de Vélez. Aquest darrer escriví: *Preservativo contra la irreligión*, que fou estampat per primera vegada a Cadis l'any 1812, i *l'Apologia del Altar y del trono*, que fou publicada per primera vegada a Madrid l'any

Amb tot, com hem anat indicant al llarg de l'article, els caputxins catalans no es veieren excessivament afectats per les modes divuitesques de predicació, tot i que no en foren pas exempts del tot²¹³ car, també, els frares acceptaren compromisos de predicar en ambients eclesials on havien de cenyir-se als gustos abarrocats propis de l'època²¹⁴, tal com podem comprovar-ho, per exemple, en els sermons del pare Francesc de Santa Llogaia²¹⁵.

En el clima social i eclesial de la Catalunya Barroca no hauria de causar massa estranyesa que un bon nombre de predicadors –també caputxins– optessin per estructurar llurs sermons tot seguint les obres homilètiques dels més celebrats mestres de l'oratória francesa: Chevassu²¹⁶,

1818; ambdues obres, sovint reeditades al llarg del segle XIX, esdevingueren el paradigma del pensament reaccionari antiliberal i gal·lofòbic, junt amb la famosa obra del beat Dídac de Cadis titulada *El Soldado Católico en Guerra de Religión*, que fou estampada per primera vegada a Barcelona l'any 1795 durant la Guerra Gran, contra el govern francès de la Convenció, època en què els caputxins catalans destacaren predicant en contra de la Revolució Francesa i els principis del liberalisme; una politització dels sermons que s'accentuà encara més durant el Trienni Liberal; vegeu V. SERRA DE MANRESA, "Els caputxins de Sarrià prediquen contra la Constitució (octubre de 1823)": *De tot vent*, núm. 161 (1991) 25-27.

213. Per a la preparació dels sermons endegats al gust de la moda divuitesca els caputxins catalans solien llegir la versió castellana dels sermons de Beauvais, predicador de Lluís XV i també els de Lafiteau; BPCSar, *Sermones del Señor Juan Bta. Carlos M. de Beauvais, obispo de Senez*, Madrid 1778; *Sermones de Mr. Lafiteau, obispo de Sisteron*, Madrid 1773. A guisa de complement també se solien inspirar en els reculls homilètics de Massillon, Neuville i Fléchier, entre d'altres.

214. A guisa d'exemple, vegeu a la BHC, *Altar material y místico. Sermón que en las solemnes fiestas [de la colocación] del Santísimo Sacramento en el altar mayor del templo de Santa María del Mar, de la ciudad de Barcelona, predicó el P. Joaquín de Berga, capuchino*. Barcelona 1782; *Correlativo Testimonio entre la ciudad de Vich, y sus ínclitos patronos S. Luciano y S. Marciano. Sermón que en los solemnes cultos anuales ofrece la dicha ciudad [...] dixo el M. R. P. Fr. Joseph-Francisco de Vich*. Vic 1783.

215. BHC, *Capilla Sagrada, compuesta con armonía y música en la fiesta de la música, y armonía de la exaltación de la cruz [...] Panegyrico moral. Díxole el R. P. Fr. Francisco de Santa Leocadia*. Cervera: Por Joseph Faig 1723; *Convite Eucharístico. Reliquias de pensamientos que sobraron de los siete precedentes sermones predicados en el solemnisimo Octavario del Corpus. Sermón que predicó el M. R. P. Fr. Francisco de Santa Leocadia*, Cervera: Imp. de la Real Universidad 1723.

216. BPCSar, *Misionero parroquial o sermones para todos los domingos del año, escritos en francés por Mr. Chevassu [...] Traducidos al español por Don Jacinto López*. Madrid: Por Blas Román 1785. A la guarda del volum hi ha un anotació manuscrita que diu: "A uso del P. Leandro de Sabadell, dedicado al convento de Sabadell. [Año] 1793".

Fléchier²¹⁷ (bisbe de Nimes), Massillon²¹⁸ (bisbe de Clermond); així com també dels predicadors del rei Lluís XIV de França, els jesuïtes Neuville²¹⁹ i Bourdaloue²²⁰. Tot i aquest influx francès, els frares caputxins del Principat van optar, majoritàriament, per dedicar els millors esforços pastorals a la predicació de caràcter popular, esperonats tothora per una ferma voluntat d'assolir connectar amb els estaments més baixos de la societat, tot seguint amb el *modus concionandi* descrit a la Regla de sant Francesc i practicat per tota la tradició franciscana²²¹. Era, aquesta, com hem ja assenyalat més amunt, una predicació molt senzilla i lineal, centrada en la denúncia dels vicis i amb exhortacions a practicar les virtuts²²². Era també, alhora, una predicació de caràcter popular que insistia a viure les veritats fonamentals de la fe cristiana²²³, feta amb brevetat de paraula i força marcada per la tradició medieval, especialment a través d'obres com

217. BPCSar, *Panegyriques et autres sermons, Prêchés par Messire Esperit Fléchier, Evêque de Nimes*. Paris: Chez Gabriel Martin 1741; *ibíd.*, *Sermones Morales predicados delante del Rey por el Ilmo. Señor Espiritu Flechier, obispo de Nimes*. Madrid: En la Imprenta de Benito Cano 1785. A la guarda d'aquest darrer volum hi ha escrit: "P. Miquel del Papiol", aquest religiós morí l'any 1882 a Molins de Rei; cf. BASILI DE RUBÍ, *Necrologi*, 80.

218. BPCSar, *Sermons de M. Massillon, évêque de Clermont*. Paris: Estienne et Delalain 1776; *ibíd.*, *Sermones del Illmo. Señor D. Juan Bautista Massillon*. Madrid: Imp. Marín 1800.

219. BPCSar, *Sermones del P. Carlos Frey de Neuville, predicador de Luis XIV rey de Francia*. Madrid: Por Don Blas Román 1786. A la portada hi ha aquesta anotació manuscrita: "A uso del P. Pío de Areñs, y dedicado al Convento de Areñs".

220. BPCSar, *Sermons du Père Bourdaloue, de la Compagnie de Jésus*. Paris: Imprimerie Royale 1716; *ibíd.*, *Sermones del Padre Luis B[or]daloue, de la Compañía de Jesús*. Madrid: Oficina de Don Blas Román 1796; en els volums de la versió castellana hi ha anotat, a guisa d'ex-libris, "F. Buenaventura de Centellas" i "P. Salvador de Barcelona".

221. Cf. A. ARBIOL, *Lumen concionatorum ad anuntiandum populis vitia et virtutes, pœnam et gloriam*; (: *Mystica et moralis totius Scripturæ Sacræ recopilatio, ad lumen Concionatorum deserviens*). Caesar-Augustæ: Apud Emmanuelem Roman 1704.

222. BPCSar, *Epitomes Sanctorum Patrum, per locos communes, qui ad virtutum et vitiorum tractationem et ad fidei nostræ mysteriorum expositionem pertinent ad sacras conciones*, Taurisii 1605; exemplar procedent de l'antiga biblioteca dels frares caputxins de Mataró.

223. Cf. *Regla Butllada*, Cap. IX, "Dels predicadors. Faig avinent, també, i prec als susdits frares que, en la predicació que faran, siguin llurs paraules assenyades i castes, per a major utilitat i edificació del poble, anunciant els vicis i les virtuts, la pena i la glòria amb paraula cenyida; car paraula abreujada és la del Senyor damunt la Terra".

l'*Ars prædicandi populo*²²⁴ que escriví el framenor Francesc Eiximenis²²⁵ († 1499).

En algunes circumstàncies, especialment en ocasió de les missions populars del segle XVIII adreçades a la pagesia, els predicadors caputxins també esguardaren els models homilètics d'alguns rectors de par-ròquia de la Catalunya rural com ara els sermons predicats pel rector de Butsènit, el reverend Francesc Rey²²⁶ i, sobretot, les homilies que publicà mossèn Cilla²²⁷, puix que eren uns textos que, pel seu mètode i contingut, s'ajustaven força a la tradició caputxina.

Els frares dedicats a la predicació maldaren, en la seva majoria, per assolir eradicar l'abarrocament dels sermons, car consideraven que unes prèdiques boniques en la forma i buides de contingut no podien pas contribuir a la salvació dels fidels. A propòsit d'això, un caputxí andalús durant la predicació d'una missió popular, servint-se de la metodologia pròpia de la pastoral de la por i culpabilització, volgué presentar a l'auditori aquest cas tan punyent i interpellador de les consciències:

“En un convento de Padres Descalzos [...] estando una noche en oración el [Padre] Guardián, le mostró el Señor la multitud de almas que se condenaban [...] y orando por saber la causa, oyó llamar a la portería, donde acudió el portero, mas no se atrevió a abrir de miedo, y fuesse el Guardián, quien, conociendo era el Demonio el que llamaba, hizo juntar la Comunidad, y revistiéndose de sacerdote, tomando del Sagrario el Santísimo, fuesse procesionalmente a la portería, hízola abrir y vieron todos al Demonio en figura de un hombre muy feo, echando centellas por los ojos, narizes y boca, el qual traía un

224. Vegeu el text aportat per la nova edició de l'obra del menoret Francesc EIXIMENIS, *Art de predicació al poble*, Vic 2009, 11-65: “Capítol tercer, en el qual es parla en set capítols de la forma de la predicació”. El text original llatí fou editat per MARTÍ DE BARCELONA, “L'*Ars prædicandi* de Francesc Eiximenis”, dins *Miscel·lània d'estudis literaris, històrics i lingüístics*, Barcelona 1936, 308-330: “De forma predicacionis”.

225. Vegeu F. X. RENEDE PUIG, «Tres notes sobre l'*Ars predicandi populo* de Francesc Eiximenis. Autoria, datació i contingut»: *Anuario de Estudios Medievales* 42 (2012) 253-271.

226. Vegeu F. REY, *Pláticas sobre los evangelios de tots los diumenges y festes anyals*. Barcelona: Llib. Gibert y Tutó [1801].

227. BPCSar, *Dominicas, ó pláticas morales sobre los Sagrats Evangelios de cada una de las Dominicas del any. Compostas y predicadas per lo M. R. Don Francisco Narcis de Cilla, Rector que fou de la Parroquial Iglésia del Apòstol San Pere de la Vila de Tiurana, y ara Hostafranchs, Bisbat de Urgell*. Manresa: Imprenta de Martí Trullàs [1823].

bastón en la mano y en la otra una carta, la qual arrojó en furor diciendo: a[h]í vereis la causa de condenarse tantas almas [...] Leyóse la carta que dezía: Yo Lucifer, príncipe de las tinieblas [...] así sabrás que muchos predicadores, llevando tras sí gran multitud de almas, se van al infierno porque no atienden en sus sermones al provecho de los oyentes, sino a mostrarse sabios y bien hablados, y a cobrar fama y aplauso para ser oídos, y como no apartan los hombres con su doctrina de los pecados, les cae la maldición de Dios, y predicadores y oyentes son condenados”²²⁸.

El context general on es desenvolupà la predicació barroca, especialment la divuitesca, fou descrita en les pàgines de la famosa novel·la del pare Isla, jesuïta, titulada *Fray Gerundio de Campazas*²²⁹; un llibre força polèmic que serví per a donar un toc d’atenció als predicadors hispans, car aquesta novel·la, tan irònica, els ajudà a prendre consciència de la decadència assolida en la predicació. Hom ha considerat *Fray Gerundio* un gran clàssic que “sin llegar a la altura literaria del Quijote, bien se puede decir que, lo que fue la obra del genial Cervantes para los amantes de los libros de caballería, esto fue la obra del P. Isla para los extravagantes predicadores”²³⁰. Així és, el to humorístic, sarcàstic i polèmic de l’obra explica, en bona part, el gran èxit editorial de *Fray Gerundio*, una obra que cal esguardar com una novel·la veritablement moderna, car esdevingué una excel·lent testimoniança de la realitat social i, alhora, una punyent crítica en contra dels mals predicadors de l’època barroca.

El pare Isla no fou pas l’únic eclesiàstic que gosà criticar la predicació del seu temps. Hi ha documentació d’època que registra la preocupació per la decadència assolida per l’homilètica del segle XVIII, tant entre els intel·lectuals seglars (que representen una incipient il·lustració catòlica no-clerical), com també entre alguns membres de l’estament eclesiàstic; uns *novatores*, que proposaven projectes renovadors i que, al seu dia, no s’estalviaren pas de blasmar la ridiculesa i la buidor d’un

228. PEDRO JOSÉ DE SEVILLA, *Gritos del capuchino enfermo a todos los predicadores*. Sevilla 1724, 13.

229. La primera edició aparegué estampada a Madrid l’any 1758, amb pseudònim; cf. *Historia del famoso predicador Fray Gerundio de Campazas, alias Zotes. Escrita por Don Francisco Lobón de Zalazar*. Madrid: Imp. Ramírez 1758.

230. Cf. B. DOMÍNGUEZ, “Valor religioso y literario de Fr. Gerundio de Campazas”: *Estudio Agustiniiano* XXVII (1992) 595-601.

gran nombre de sermons que, necessàriament, havien de ser reformats i nodrits amb veritables continguts evangèlics per tal de reeixir pastoralment amb una eficàcia més de la instrucció doctrinal.

La deplorable situació de la predicació del període Barroc la descriu força bé l'historiador Antonio Ferrer del Río, qui es planyia dels predicadors que: “Desecharon la retórica eclesiástica de Fray Luis de Granada, buscaron sus inspiraciones en el mundo simbólico de los Polianteos, hablaron hueco y se hicieron enigmáticos”²³¹. A propòsit d'aquesta realitat, el framenor caputxí Joan Baptista Pizzati, en els seus cèlebres *Avvertimenti*, també havia afirmat que “Predicare da Capuccino è predicare d'Apostolo”²³², és a dir, que no es podia pas predicar de guisa misteriosa i enigmàtica i, en aquest mateix sentit, el caputxí andalús Pedro José de Sevilla, l'any 1724, tot citant sant Tomàs de Villanueva, es dolia que “teniendo en la Iglesia de Dios muchos predicadores de lengua erudita, tiene muy pocos de lengua ardiente, abrasada en el zelo de las almas”²³³.

Si ens fixem en el *modus concionandi* dels framenors caputxins de Catalunya emprat en el transcurs del segle XVIII i fins a l'exclaustració de 1835, podem parlar d'un doble tipus de predicació. En primer lloc, aquella homilètica formada pel conjunt de sermons adreçats als estaments populars que eren pronunciats en català, amb un llenguatge planer i entenedor (poc afectat pels vicis i excessos barrocs), tal com ho desitjaven les parròquies i municipis de Catalunya²³⁴. Eren aquests uns sermons a través dels quals s'anunciava la misericòrdia de Déu i, sobretot, s'exhortava²³⁵ a la conversió de costums tot invitant el poble fidel a

231. A. FERRER DEL RÍO, *Historia del Reinado de Carlos III en España*. Vol. I. Madrid 1854, 64-65.

232. G. B. PIZZATI DA PONTREMOLI, *Avvertimenti rettorici sacri, che comprendono il metodo di predicare apostolico*. Piacenza 1719, 98-99.

233. PEDRO JOSÉ DE SEVILLA, *Gritos del capuchino enfermo a todos los predicadores del Orbe*. Sevilla 1724, 18.

234. AHCM, *Registre de Cartes*, R. 1088 (Manresa, 10 juliol 1607), dels consellers de la ciutat al ministre provincial dels caputxins: “Fer-nos mercè nomenar algun pare predicador de aqueixa Sta. Religió per a predicar la quaresma [...] Y peraque tot lo poble se pugua aprofitar desa doctrina, rebrem m[er]cè sia català”.

235. A propòsit de la manera d'exhortar i de convèncer, vegeu a la BUB, Ms. 153, *El nuevo orador instruido. Retórica Sacra. Su autor el R. P. Fr. Atanasio de Barcelona*, Sabadell 1758, núms. 183-189: “Figuras para enseñar y para deleitar; para mover; para exhortar; para convencer; para reprehender; para amenazar; para amplificar; para engrandecer”.

fugir dels espectacles mundans²³⁶ i evitar els pecats carnals²³⁷. Aquestes exhortacions les podem trobar, per exemple, en alguns dels sermons que foren predicats a la Catalunya del Barroc en temps de carnaval:

“Los mateixos heretges, los judíos, los pagans y los turchs, se burlen de nosaltres christians en las locuras que se fan en estos dias com és, en efecte, [el cas] de un embaxador mahometano enviat entre los christians, preguntat què cosa havia trobat digna de notar-se, respongué que ninguna cosa li havia causat més admiració, que lo que practican en un cert temps de l’any per espai de 4 ó 5 dias, en que tots, ó casi tots, tornaven locos. Temeu que el dimoni no fasse festa de vosaltres! Temeu que no experimenteu una mort repentina com succeeix a molts, com ho veureu en aquest exemple: se refereix que en certa ciutat, alguns joves se donaren a fer disfressas, y se feran uns vestits molt ridiculos de llana y lli y pega; y en el ball, entre las jovenetas feian lo que no devian fer [tot] dansant y ballant. Hi havia diferents llums per a il·luminar los que allí estaven; una espècie de foch prengué en el vestit de un, y de aquell se prengué ab los altres; no hagué remey, tots allí moriren cremats. Ahont anaren las suas ánimas? Sols ho sap el Senyor, però Ell diu que quals los trobe, tals los judica. Què fan los qui per assistir á los balls de desfressats tenen aquells pensaments y desigs deshonestos, sinó clavar la corona de espinas al cap de Jesús? Què fan aquells qui mengien y beuen fins á perdre el judici fins a emborratxar-se sinó donar a Christo-Jesús fel y vinagre? Pecador, y què hi dius a esto? Com no veniu tots ab llàgrimes a los ulls a demanar perdó a aquell bon Pare? Sí, Jesús meu amorosíssim, tots arrepenitits vos diem, de lo més íntim de nostre cor: Señor meu Jesu-Christ...”²³⁸.

236. Es blasmaven, àdhuc, els jocs de cartes, la cacera i les curses de braus; vegeu MANUEL DE JAÉN, *Instrucción utilísima y fácil para confesar*. Madrid 1783, 267-340: “De los daños de las Comedias, Toros, Bayles, Juegos de Naypes, Caza y Trages. Reflexión para Confesores y Predicadores”. A tall de complement, vegeu també els sermons doctrinals predicats l’any 1816 pel P. Feliu de Barcelona a la BHC, Ms. 5-6-29, *Doctrinas*, f. 48: “Dels balls”; íbid. f. 128: “Del temps de Carnestoltas”.

237. Els predicadors solien infondre por i esgarripança als fidels a través d’històries i llegendes força interpelladores, com les que recopilà durant els anys d’exclaustració el P. Zenó d’Arenys; BHC, Ms. 5-6-26, *Casos y exemplos...* f. 29: “Un Dimoni en figura de gos despedassa un jove deshonest [...] emportant-se’n la sua ànima a l’Infern”.

238. APCC, *Predicació*, llig. A-5-15, *Sermó predicat en la Dominica de Quinquagèsima, contra el carnaval*, s.f. A guisa de complement, vegeu també a l’ACA, *Monacals-Universitat*, llig. 108: “Sermó de Missió”, “Plàticas de las paraulas deshonestas”, “Sermó del judici particular”, “Doctrina de las modas”, “Sermó del Judici fi-

Però hi havia, també, en segon lloc, aquells altres sermons pronunciats pels predicadors caputxins en circumstàncies especials, o més solemnes; i eren els sermons dits popularment *de campanilles*, els quals s'estructuraven segons la forma i els gustos de l'època; és a dir, pronunciats en llengua castellana i amb un estil força abarrocat²³⁹. A aquest gènere de sermons hi pertanyen, per exemple, tots aquells que eren pronunciats en el marc de les celebracions litúrgiques d'acció de gràcies en ocasió de la naixença d'un príncep²⁴⁰ i, també, amb motius d'altres efemèrides de relleu social o eclesial com, per exemple, aquell sermó que fou predicat el dia 28 d'octubre de 1609, durant la cerimònia d'inauguració del convent de les monges caputxines a València, on celebrà de pontifical el bisbe auxiliar, Miquel Espinosa, i amb un sermó a càrrec de fra Gregori de Valls. En aquesta cerimònia hi assistí el Patriarca de l'arxidiòcesi valentina, sant Joan de Ribera, qui costejà la part musical, interpretada per la capella del col·legi del *Corpus Christi*.

Cal recordar que, després de la guerra de Successió, com a conseqüència de la repressió borbònica i a semblança del que succeí al país valencià²⁴¹, també en el Principat de Catalunya s'intentà de castellanitzar la predicació, tot amenaçant amb càstigs als predicadors que volien seguir amb la tradició (i prescripció!) dels concilis de la Tarraconense de fer-ho en la llengua del poble. D'aquesta realitat se'n dolgué el doctor Coll, prevere català, en una carta que escriví al guardià del convent de caputxins de Mataró:

nal”, “Sermó dels efectes del pecat”, “Desenganys dels difunts”. Aquesta sèrie de textos homilètics es conserven a l'Arxiu de la Corona d'Aragó junt amb altres sermons sobre la misericòrdia divina i diverses plàtiques pronunciades al seu dia per tal de preparar, de manera fructuosa, la confessió i la comunió general del poble fidel.

239. Els caputxins de la província de Catalunya també llegiren i empraren textos homilètics d'alguns dels predicadors més reputats de la província de Castella, com ara DIEGO DE MADRID, *Nada con voz, y voz en ecos de nada, multiplicada y expresada en varias Oraciones Evangélicas, Morales y Panegyricas*. Madrid: Imp. B. Peralta 1737 (3 volums).

240. BHC, *Sermón que predicó el P. Fr. Jacinto de San Julián, religioso capuchino en fiestas de [h]azimientto de gracias por el feliz y deseado nacimiento del Serenísimo Señor Don Felipe Quinto, Príncipe de las Españas [...] En el fuerte Real y Convento de Capuchinos de N. Señora de las Ermitas de la misma Ciudad [de Gerona], descubierto el Santísimo Sacramento, a los 10 de febrero MDCLVIII*. Gerona: Por Gerónimo Palol 1658.

241. Cf. V. PITARCH I ALMELA, *Llengua i Església durant el Barroc valencià*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat 2001; on explica com, a partir de Trento, i sobretot de l'aplicació del decret de Nova Planta al Regne de València (anys 1707-1711), la predicació en llengua castellana en aquests territoris anà augmentant en detriment del

“Sabí que alguns religiosos súbdits parlavan castellà per precepte de sos guardians ab pena de dixiplina y pa y aygua [...] perquè assentat per cosa més que certa que lo parlar castellà, *etiam* en lo púlpit, en Catalunya no és gens ni a glòria de Déu, ni salvació de cap ànima, sinó una pura vanitat o vanaglòria de l’orador, cosa tan estranya de una tan santa religió caputxina”²⁴².

Aquesta guisa de sermons de caràcter barroc i de to solemne es mantingueren, àdhuc, en les primeres etapes de la restauració de la vida religiosa arreu d’Europa. Davant la ineficàcia i buidor doctrinal d’aquestes prèdiques *de campanilles*, el papa Lleó XIII demanà de bandejar-les i de fonamentar i estructurar l’homilètica catòlica en la Sagrada Escripura:

“Ma per mala ventura la forma di molti odierni sermoni, non solo è lontana da quella chiarezza e semplicità evangelica che dovrebbe caratterizzarla, ma tutta si avvolge in ambagi nebulose e in materie astrusse superiori alla comune capacità del popolo [...] Ecco dunque la fonte principalissima della sacra eloquenza, la Bibbia. Ma questi predicatori ammodernati, in cambio d’attingere la loro eloquenza al fonte dell’acqua viva, con intollerabile abuso si volgono alle cisterne dissipate della sapienza umana; invece di recarare in mezzo i testi divinamente ispirati, o quelli dei Santi Padri e dei Concilii, citano a sazieta autori profani, autori moderni ed anche viventi, autori e parole che si prestano ben sovente ad interpretazioni molto equivoche e molto pericolose [...] I Superiori poi del Religiosi di qualsivoglia Ordine, Società o Congregazione, a nessuno, dei loro sudditi permettano di predicare, e molto meno lo presentino agli Ordinarii con

català. En aquesta nova circumstància política, ran de l’adveniment de Felip V, fou tinguda molt especialment en compte l’obra del caputxí Antoni d’Alacant, *Avisos al nuevo predicador evangélico para la mejor ejecución de su oficio*, València 1660, un tractat homilètic força abarrocat i de caràcter marcadament castellanitzador. Aquesta obra formà part de la biblioteca dels caputxins de Palma de Mallorca; vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 5, núm. 32: “Antonio de Alicante: *Avisos al nuevo predicador*”. Les dades biogràfiques d’Antoni d’Alacant les oferí EMILI DE SOLLANA, *Escritores de la provincia capuchina de Valencia*. València 1963, 42-44.

242. Carta del Dr. Coll al P. Marià de Perafita (Mataró, 1718); transcripció facilitada per Hug Palou, arxiver d’Arenys de Mar, extreta de fons patrimonial de la família Coll de Lloret de Mar.

proprie lettere testimoniali, se prima non si sono assicurati assai bene e della sua morale condotta e della sua retta maniera d'annunziare la divina parola"²⁴³.

El *modus concionandi* dels caputxins a la Catalunya setcentista comportava una gran unció espiritual, i era fet amb radicalitat, exigència evangèlica i molta sinceritat; unes característiques que, tothora, han segellat l'estil de l'homilètica franciscana, principalment en les homilies pronunciades durant la predicació de quaresmes, novenaris i missions populars²⁴⁴ o, també, parroquials²⁴⁵.

La preocupació pastoral dels frares caputxins per tal de poder incidir de manera eficaç en el cor del poble fidel, motivà que els religiosos que havien de ser destinats a la predicació fossin preparats acuradament. L'any 1698, amb aquesta finalitat, ja es donà una primera normativa tot instaurant el curs de retòrica²⁴⁶ en la vida acadèmica dels frares caput-

243. BHC, *Analecta OFM Cap X* (1894) 294-299: "Lettera Circolare sulla Sacra Predicazione emanata d'ordine di Sua Santità Leone Papa XIII dalla S. Congregazione de' Vescovi e Regolari, diretta a tutti gli Ordinarii d'Italia ed ai Superiori degli Ordini e Congregazioni Religiose".

244. Àdhuc alguns exclaustrats caputxins maldaren per tal de prosseguir-les durant l'exclaustació, gràcies a la reedició del llibretó titulat: *Exercici devot per cada dia que en las suas Misiones ensenyan los PP. Caputxins de la Provincia de Catalunya*. Barcelona: Imp. dels Germans Torras 1854.

245. A més dels principals predicadors de la família caputxina que hem anat esmentant, els caputxins catalans també empraren, a guisa de complement, treballs homilètics preparats per la clerecia secular, com ara l'obra titulada *Despertador Cristiano de sermones doctrinales sobre particulares assumptos, dispuesto para que vuelva en su acuerdo el pecador; y vença el peligroso letargo de sus culpas animándose a la penitencia [...] Su autor el Doctor Don Josep de Barçia [sic] y Zambrana*. Barcelona: En la Imprenta de Rafael Figueró 1687; *Despertador christiano sanctoral de varios sermones de santos [...] Su autor Joseph de Barçia [sic] y Zambrana*. Madrid: Imprenta de los Herederos de la Viuda de Juan García Infanzón 1759; *Despertador Cristiano, divino y eucharístico de varios sermones [...] Su autor El Ilmo. y Rmo. Señor Don Joseph de Barçia y Zambrana, Obispo de Cádiz y Alcegiras*. Madrid: Por Joachin Ibarra 1760; a la portada d'aquest darrer volum hi ha anotat: "A uso de Fr. Fidel de Besalú, capuchino". Les obres de José Barçia també formaren part de la biblioteca conventual dels caputxins de Mallorca, vegeu a la BPPalma, *Índice Librería Capuchinos Mallorca*, f. 181: "Quaresma de Barçia".

246. Es conserven apunts manuscrits d'aquests cursos de retòrica, com els que preparà el P. Agustí de Torroella de Montgrí, que contenen les lliçons homilètiques del P. Feliu de Ribes; vegeu a la BHC, Ms. 5-6-23, *Rethórica concedida a uso del P. Agustín de Torruella, capuchino [año] 1813. Compuesta por el R. P. Fr. Félix de Ribas, ex-lector y guardián de capuchinos*, s.f.

xins. Un temps després, durant el generalat de Bonaventura de Ferrara²⁴⁷, entre els anys 1735-1741, es donaren encara noves disposicions per a regular i millorar els cursos de retòrica en els quals, a més d'emprar les obres del dominic Lluís de Granada²⁴⁸, a les que ja ens hem referit, els frares seguiren minuciosament les indicacions proposades en els compendis preparats pels caputxins: Atanasi de Barcelona²⁴⁹, Àngel Josep de la Bâthie²⁵⁰ i Joan Àngel Serra de Cesena²⁵¹, principalment.

A propòsit de la dicció s'exhortava als joves predicadors que: "La pronunciació debe ser enmendada, o limada, clara, adornada y apta. Enmendada se llama la que no tiene vicio alguno; esto es, que no es dissonante, rústica, monstruosa, ruidosa, dura, agria, inoportuna, afeminada y ténue"²⁵². Per tal d'assolir impactar el poble fidel a través de l'homilètica, els caputxins catalans del XVIII secundaren la metodologia exposada per Joan Baptista Pizzati, expert en l'art de suscitar impressions íntimes en l'emotivitat de l'auditori a través d'actituds i paraules del predicador que fossin particularment impactants per als que escoltaven el sermó, per exemple, realitzant una ostensió molt vistosa i espectacular del crucifix mentre eren pronunciats alguns mots de caràcter colpidor que arribessin al fons del cor de l'auditori:

247. Bonaventura Barberini de Ferrara (1674-1743), ingressà a l'orde dels caputxins l'any 1694 i fou ordenat sacerdot el 1702. Destacà com a predicador apostòlic i, durant els anys 1733-1740 fou ministre general de l'orde. Es mostrà molt preocupat pel millorament i reforma de la predicació caputxina.

248. Les obres de Lluís de Granada, com ja hem dit més amunt, formaren part de les biblioteques conventuals d'abans de la supressió de la vida religiosa. A tall d'exemple, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 54: "Granada, *Conciones de tempore; Conciones de sanctis*".

249. L'ensenyament de la retòrica produí alguns manuscrits inèdits com ara el que redactà Fr. Gabriel de Sant Celoni, qui posà ordenament per escrit les lliçons del P. Atanasi de Barcelona; vegeu a la BUB, Ms. 153, *El nuevo orador instruido. Retórica sacra. Su autor el R. P. Fr. Atanasio de Barcelona*, Sabadell 1758.

250. BPCSar, *Tractatus de Rhetorica Sacra [...] Accomodatus a Patre Angelo-Josepho a la Bâtie*. Camberii: Apud M. F. Gorriin 1760.

251. BHC, *Compendio de la Rhetórica [...] Compuesto en italiano por el R. P. Fr. Juan Angel de Cesena, Capuchino, Lector de Sagrada elocuencia*, València 1748; Id., *Segunda parte: De la elocución, pronunciació, acción y memoria*, València 1749. Vegeu també, *Compendio della Rettorica [...] Opera del Padre Gianangelo Serra, cappuccino da Cesena*. Venècia 1777 (2 volums).

252. Cf. JOAN ÀNGEL DE CESENA, *Compendio de la Rhetórica. Segunda parte*. València 1749, 421-422.

“Questa comunicazione di sentimenti, che si fanno l’un a l’altro gli animi umani, trasformandoli vicendevolmente per mezzo d’impressioni secrete, che pur si provano, proviene da una simpatica corrispondenza, anzi insensibile congiunzione, che hanno dalla natura gli animi medessimi frà di loro. Però chi parla con affetto interno all’esterno parlare tanto dà grazia e forza, quanto fa accompagnare d’affetto con le parole. Gli affetti devono inegualmente ripartirli in modo, che nell’esordio si muovino piacevolmente; nell’introduzione e nelle narrazioni scarsamente, essendo queste prossimamente dirette piuttosto ad informare, che a muovere²⁵³. Al fine de ciascuna prova, fortemente. Mà al fine di tutte esse in eccesso, e con ogni possibile veemenza. Alcuni per destar tali affetti si valgono di cose sensibili; Predicatori coll’ostensione della Croce Santa nel principio sul fine. Altri ne battersi à catene con fervore di spirito in straordinarie prediche di Missioni, quali cose cooperano non poco a la commozioni universali²⁵⁴, sia pur dunque il vostro discorso sempre tale che illumini, mà anche infiami; voglio dire, che instruisca prima, e poi muova; il che benissimo riuscirà, se l’Oratore parlerà di cuore, e con interno sentimento. E per far questo é necessario ch’egli affetioni all’argomento che tratta. Che prima sia ben persuaso in sé di quella verità, che vuole imprimera in altri, o che con appensione veemente si transformi; perche mai potrà muovere in altri quegli affeti che non haurà eccitati in se medesimo, che le parole que vengono della boca feriscono l’orecchio; mà quelle che vengono dal cuore feriscono il cuore. Pero diceva il Profeta Isaia *loquimini ad Cor* (40,2), se volete parlare a cuore, parlare di cuore. Fatte che il vostro discorso abbondi di sentimenti vivi”²⁵⁵.

253. A propòsit dels aspectes emotius en la predicació caputxina, hi ha una significativa testimoniança del papa Gregori XIII referida a tres característiques diverses dels grans predicadors del segle XVI italià, entre els quals figura el caputxí Alfonso Lobo († Barcelona 1593): “Toletus docet, Panigarola delectat, Lupus movet”. És a dir, el jesuïta Toledo ensenya, el franciscà Panigarola complau, i el caputxí Alfonso Lobo commou, converteix. Aquesta testimoniança la recollí MELCHOR DE POBLADURA dins, *Historia Generalis*. Vol. I. Romæ 1947, 259.

254. El zelós reformador de la predicació hispana durant el segle XVIII, el caputxí Miguel de Santander, en el pròleg del seu llibre *Doctrinas y Sermones para Misión*, f. XX, criticà, amb molta duresa, l’ús excessiu d’aquesta mena de recursos en les prediques dels caputxins. Aquesta obra formà part de les biblioteques conventuals caputxines d’arreu d’Espanya; a tall d’exemple, vegeu a la BPPalma, Ms. 582, *Catálogo Alfabético Librería Capuchinos*, Mallorca 1802, f. 168, núm. 73: “Miguel de Santander: *Doctrina y Misiones*”.

255. J. B. PIZZATI DA PONTREMOLI, *Avvertimenti Retorici Sacri*. Piacenza 1719, 262-274.

A GUISA DE CLOENDA

A finals del segle XVIII es produí, com hem vist, una revitalització de l'homilètica caputxina a través de l'impuls donat a les missions parroquials i populars²⁵⁶, que junt amb la progressiva estructuració d'una predicació de caràcter reaccionari, començaria als territoris del Principat de Catalunya un període de notable fecunditat en la predicació dels caputxins que s'allargà fins al moment de l'exclaustració, tal com ja ho vam posar en relleu, de manera extensa, quan vam estudiar la irradiació geogràfica de la predicació caputxina²⁵⁷, i també en efectuar l'anàlisi i presentació de les principals fonts doctrinals d'aquesta predicació²⁵⁸.

256. A propòsit d'aquesta puixança homilètica dels frares caputxins del XVIII, vegeu V. SERRA DE MANRESA, «La predicació dels caputxins catalans al llarg del segle divuit»: *ASTar* 69 (1996) 87-118. Id., «Misiones parroquiales y predicación capuchina»: *Memoria Ecclesiae* IX (1996) 477-488.

257. Cf. V. SERRA DE MANRESA, *La predicació dels framenors caputxins des de l'arribada a Catalunya al Concili Vaticà II (1578-1965)*. Barcelona 2012, 91-430.

258. Cf. V. SERRA DE MANRESA, «Fonts doctrinals de la predicació caputxina a la Catalunya del Barroc»: *Revista Catalana de Teologia* 41 (2016) 563-607.

